NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXI. ÉVFOLYAM. 1910. FEBRUÁR. II. FÜZET.

A TÁRSADALMI EGYÜTTÉLÉS.*

Tisztelt hölgyeim és uraim! Talán egy kicsinyt a kor szokását követem, amikor paradoxommal kezdem el mondani valómat. A békéről, a béke nagy műveltségi motivumairól beszélvén, a háborúval kezdem. Az 1878-iki hadjáratról szólok, amely háborúnak véres eseményeiből nem akarok semmit elmondani, csak utalni akarok a háborúnak egyik epidzódjára. E háború után még jó ideig benn maradtunk az új tartományban és azzal foglalkoztunk, hogy lassanként lecsillapítsuk a lakosságot, amelynek körében folytonos idegesség uralkodott. Természetes, hogy ez az idegesség többet jelentett, mint a mai, mert ott az lövésekkel is járt és néha emberhalállal. Ezen idegesség alatt kisebb-nagyobb csapatok jártak a hegyek között, községről-községre iparkodtak békességgel lecsillapítani a lakosságot. Egy ilyen csapat élén jártam én is be a hegyeket. Bosznia közepén voltunk, egy vad lakossággal biró községben, ahol a legszebb férfiakkal találkoztam, akiket valaha láttam; hatalmas oszlopszerű emberek, erős mellel, éles nézéssel, bátrak, akik a medvével és a farkassal puszta kézzel küzdelembe szállottak. Amikor ebbe a veszedelmes községbe fegyveresen bevonultunk, a biró, az ottani muktar, szivesen fogadott bennünket, de a szemeiből láttam, hogy nagyon gyanúsan nézdegélt fegyvereink felé. Én elértettem ezt és mielőtt bementünk volna a számunkra kijelölt

* A «Magyar Szent Korona Országainak Békeegyesületé»-ben 1910 február 6-án tartott szabad előadás. Kedves kötelességet vélünk teljesíteni, mikor a közlés jogának szives átengedését itt a nyilvánosság előtt is hálásan megköszönjük. *Szerk.*

lakásokba, időt adtunk nekik arra, hogy az asszonyokat beküldjék a hárembe és ez alatt én lerakattam a község szélén az összes fegyvereket, még az oldalfegyvereket is és minden fegyver nélkül tértünk be a vad község ellenséges indulatú lakosainak házába. Ez az én katonáimnak nem tetszett, mert tartottak attól, hogy baj lesz a dolog vége. Én ugyanis csak a község végén hagytam egy őrt, azt is csak úgy, mint hogyha kifelé vigyázna és nem a község felé. E békés eljárásomnak az volt az eredménye, hogy azt a házat, amelybe beléptünk, valósággal szent helynek tekintették, ahol bennünket még egy rossz tekintet sem ért; annyira hozzánk törődtek, annyira megfigyelték minden vágyunkat, hogy amikor felemlítettem, hogy nálunk a rétest, mert azzal is megkínáltak bennünket, nem felvágott hússal, hanem turóval eszik, ámbár az ott szokásban nem volt, estére már készítettek számunkra turósrétest. Ezt értük el azzal, hogy békével közeledtünk az emberek felé. A béke gondolata és a békés társas együttélés a vad népeknél ennél a pontnál kezdődik: amikor békés indulattal lépünk feléjük. Ezeknél oly erős volt a felébresztett békeindulat, hogy másnap, amikor tovább mentünk, kikísértek benünket és a szirtfokról néztek utánunk addig, amíg el nem tűnt a csapat. A hegyek között ugyanis az a szokás, hogy a vendég tulajdonképen a gazda védelme és protekciója alatt van, amíg a gazda őt szemeivel követni tudja.

Ime az első kezdete a békés társas érintkezésnek. Olyan nagy fejlettsége van ma a társadalomnak, oly komplikáltak a feladatai, oly különbözők a munkaszolgáltatások, de azért a társas együttélésnek a lényege mindig az, hogy *annak a békés munkát és együttélést kell előmozdítania.* Minden, ami ebből a törekvésből kiesik, a harcra visz és zavarja a társas együttélést. Amikor nemzetek között nagy konfliktusok felemelkedését látom, tudom, hogy ilyen óriási erőkkel nehéz megküzdeni egyes embernek, vagy embercsoportnak, de azt is tudom, hogy a béke sok tekintetben csaknem teljesen attól függ, hogy annak a társadalomnak az egyes művelt emberei milyen indulatokkal vannak telítve. A harcias indulatú emberek társadalmának a háború

veszedelme mindig a nyakán van, míg a békés indulatu emberek társadalmában a béke sokkal valószinűbb és bizonyosabb.

Nem is kell messze mennünk, látjuk, hogy ma is, amikor már olyan komplikált nevelési feladataink vannak, mi tulajdonképpen a nevelésnek legnagyobb és legfontosabb problémája, nemcsak a gyermekek nevelésének, hanem a magunk nevelésének is. Szerintem a legnagyobb nevelési elv az indulatok felett való uralkodás. Ott kezdődik minden; ott kezdődik a műveltség. Tudjuk, hogy a legfinomabb nevelésnél is erre taníják először a gyermekeket. Hogy a nagyműveltségű nemzeteknél is csak így van, arról igen sok példával rendelkezünk. A többek között Gáspár Ferenc dr.-ra hivatkozom, aki Japánban járva leírja, hogy egyszer egy fodrásznál volt, amikor bejött oda egy szegény japán, akitől kérdezték, hogy van. Ez, amint a japánok szoktak, nevetett és azt mondta, lábait dörzsölve — ez az alázatosságnak jele — nagyon jól, most már a harmadik gyermekem is meghalt. Az az ember abban a pillanatban hihetetlen fájdalmakat szenvedett, mert tudjuk, hogy a japánok gyermekeiket még sokkal jobban szeretik, mint a művelt társaságokban nálunk. A gyermek ott valósággal szent. Milyen fájdalmakat szenvedhetett el az a japán abban a pillanatban és mégis kötelezve érezte magát arra, hogy embertársainak az ő fájdalmával kellemetlenséget ne okozzon, inkább igyekezett azt elnyomni; elnyomta ezt a legjogosabb indulatát is azért, hogy ne zavarja az együttélést. Mi nem tudtuk még elérni az egymás iránt való tekintetnek ilyen magas fokát. De hogy mennyire szükséges ez és hogy a felnőttek között is mennyire fontos s milyen nagy békemomentum ez, arról magam is tanúságot tehetek. Egy ízben egy díszes, előkelő társaságban vacsoráztam. Megtörtént rajtam az a baleset, hogy egy úr, akivel beszélgettem s akivel ellenkező nézeten voltam, durva szót szólt hozzám. Amint mi nevelve vagyunk, mert mi kevésbé vagyunk nevelve az indulatok elnyomására, az első pillanatban az az érzésem volt, ami csaknem mindnyájunkké szokott lenni, hogy a sértést még durvább sértéssel fogom viszonozni. De amikor elsápadtan körül-

néztem, elhallgattam, elnyeltem azt, amit mondanom kellett és nyugodtan ettem tovább s folytattam a mellettem ülő hölggyel a beszélgetést. Mi történt erre? Attól a perctől fogva az engem megbántó úr lehetetlen helyzetbe jutott; senki sem beszélt többé vele; nem keresték kedvét; ha máshoz szólott, röviden végeztek vele. Amikor felkeltünk az asztaltól, senki sem ment oda hozzája, hogy kezet szorítson vele, mert érezték, hogy az, amit én cselekedtem akkor, amikor uralkodtam indulatomon, sokkal feljebb való volt, mint az az ellenséges szó, amellyel engem meg akartak sérteni. A mi viszonyaink között természetesen gondolnom kellett arra, hogy a sértést a mi elveinknek megfelelő formák között később elintézzem, azonban ebéd után 5—6 perc mulva mellém settengett a sértő és a jelenlévők előtt bocsánatot kért, amiért velem szemben durva szót használt. Mily fényes bizonysága ez annak, hogy a társadalomban a békés motivumok tulajdonképpen mindég az ártó, az ellenséges indulatok elnyomásán alapszanak és az egész életben ez a vezércsillag, amelyet ha valaki követ, mindig megtalálja az előkelő, a helyes társadalmi élet módját, amely után annyian törekesznek.

A nevelés kérdésénél még sok kérdés van, amit a béke motivumaival össze kellene kapcsolnom. Engedjék meg, hogy egy motivumot emeljek ki, amit magam figyeltem meg. Az állatokkal való elbánásnak és az állatok iránt való szeretetnek hihetetlen nagy nevelő hatása van. Nem is kell beszélnem az állatkinzásról. Az a szerencsétlen kocsis, aki az állatot a megfordított ostornyéllel veri, nem tudja, hogy magának és az ő barátjainak árt, mert abban a társadalomban, ahol az állatokkal így bánnak, ott bizonyosan a gyengébb emberekkel is rosszul fognak bánni. Ott nincs meg a legnagyobb békemotivum, a szegényekkel való helyes bánás. A gyermek is honnan tanulta meg azt a nagy gondolatot, hogy neki — művelt gyermekekről beszélek — ha felnő, a gyengébbekkel szemben nem szabad durván bánnia? Itt tanulta, az állatokkal való bánással.

Az állat még a gyermeknél is gyengébb és tehetetlenebb. Az

állat iránt való szeretet és jóindulat a gyermeknek az első iskolája a legmagasabb társadalmi erényekhez. Nem kell az állatnak épen kutyának lenni, (ámbár a kutya lett az embernek a legjobb barátja és talán a legjobb nevelő társa) lehet madár, macska vagy mási házi állat.

Végig vonul ez a nagy nevelési motivum a vallásokon is. Mohamedről a legenda azt tartja, hogy Mohamed, amikor otthon ült a diványon, a kaftánja ki volt a diványon terítve; a macskája oda jött, ráfeküdt a kaftánra és elaludt, Mohamednek el kellett volna menni. Látta, hogy a macskája ott elszenderedett. A gyenge állat iránt annyira figyelmes volt, hogy nem rázta le a macskát, hanem levágta a kaftánjának az a részét, ahol a macska feküdt és hagyta tovább aludni. Csak amikor elment, simogatta meg az ujjaival a macska fejét. Mohamed öt ujja ma is látszik a cirmos cica fején. Akárki is meglátható. (Élénk derültség!) Ennek egyik érdekes példája amit most hallottam Nagykőrösön a nazarénusok között. A főemberük, az úgynevezett nazarénus püspök, egyszer kint szántott a mezőn. A bográcsban paprikást főzött. Amíg a barázda másik végén járt, a kutya megette a bográcsból a paprikást. Amikor a nazazénus püspök ezt meglátta, nem tett mást, mint azt mondta a kutyának: kutyka, ne, nem neked főzték ám azt a paprikást! (Élénk derültség!) Ezek kérem humoros dolgok, de az emberi gondolkodásnak nem mindennapi példái. A budha vallásban, amely a lélekvándorlásban hisz, azt találjuk, hogy a lélekvándorlás nem egyéb, mint az állatok tisztelése. Tovább menve ismeretes, hogy a svájci alkotmányban van egy pont, amely eltiltja azt, hogy úgy vágják le az állatokat, ahogy nálunk szokás. Eszerint a törvény csak azt mondja, hogy az állatokat öntudatos állapotban nem szabad megölni. E paragrafust úgy hajtják végre, hogy a konyhában tartanak egy kis kalapácsot és azzal a fejére koppantanak egyet a csirkének, mielőtt levágják. Ennek a népre rendkívül nagy nevelő hatása van, elszoktatja az embereket a vérengzéstől.

Ezek után áttérek egy ellenséges motivumra, ami tulaj-

donképen nálunk a társadalomban észlelhető, amiből nagyon sok felindulás és szenvedély magyarázható: a politikai élet durvaságaira. Magáról a politikáról nem beszélek. Hogyha az ember angol vagy francia államférfiakat hall vitatkozni vagy beszédeiket olvassa, csodálkozik azon a nagy megbecsülésen, amit egymással szemben ott tanusítanak. Bár engeszthetetlen ellenfelek, az lehetetlen, hogy az egyik azt mondaná a másiknak: gazember, alávaló, hitvány, tolvaj. Az egész Anglia felháborodnék, nem azért, mert ezt egymásnak mondják, hanem azért, hogy ezzel magát a nemzetet ellenséges indulatok töltik el és csunya, rossz gondolkodáshoz szoktatják. Nálunk ez a hang már az irodalomban és a színházban sem ritka. Azelőtt ezt a szót, hogy a «fene egy meg«, írásban olvasni lehetetlenség volt. Az ember eldobta volna az ilyen írást, mert durva gondolkodásra szoktatja. Ma széltében lehet ezt a szót olvasni, a színpadon is használják. Ugyanez áll a «marha» szóra is. (Zajos derültség!) Ezt a szót már nemcsak az írásban, hanem a legjobb társaságban is használják. Egy ilyen ellenséges motivum a káromkodásra való hajlandóság. Ezen az iskolán körülbelül mindannyian túlestünk. Hajdan azt hittük, hogy ez tulajdonképen a nemzeti érzéshez tartozik. Ma ezt már nem tartjuk, de hogy a békés és a művelt együttéléshez hozzá nem tartozik, az föltétlen bizonyos. Hallottam igen előkelő uraktól, hogy a káromkodás nem a szívből jön, hanem a gyomorból. Mennyire igaz, mennyire nem, nem tudom. De az igaz, hogy az az ember, aki például dühös ábrázatot vág, ha nem is dühös, tessék csak megpróbálni és a kezével dűhös mozdulatokat csinál, magában felébreszt külső mozgásokat, s ezzel felébreszti később a valódi dühöt is. Ha két ember összevész, tessék megfigyelni, belebeszélik magukat a dühbe, hadonásznak, végül összeverekednek. Ezért a káromkodást is, amelyből gyakran a veszekedés kezdődik, olyan momentum gyanánt említem fel, mint amely a békés, boldog társadalmi együttélést nagy mértékben akadályozza.

Ezekután egy-két olyan momentumot említek meg, amelyek

a hölgyeket kiválóan érdeklik. A művelt társas életben micsoda romboló hatást okoz a toalettverseny. Én nem a toalett ellen akarok szólani, mert az esztétikának szüksége van arra a gondra, amellyel a toalettokat intézik, hanem rá akarok mutatni, hogy mennyire romboló az a törekvés, amellyel mások toalettjeit utól akarjuk érni vagy azokon túl akarunk tenni. Ez az emberek között a békés, barátságos együttélést voltaképen lehetetlenné teszi. Azok a hölgyek, akik megszokták, hogy különb toalettjüknek kell lenni, mint barátnőiknek, mindig tele vannak ellenséges indulattal olyan lény iránt, akinek különb az öltözete. Ez kétségtelen. Ezzel ellenséges indulatok bacillusai tenyésznek, amelyek kártékonyan hatnak vissza minden irányban. De ilyenek a lakomák is. Csak Németországban szokás a *sokat* evésivás a társas érintkezésben. Ez speciális német dolog. Egy pár jó falat kell az embereknek, hogy a szellem kijőjjön belőlük. Szerencsétlenségünkre mi ebben is követjük a németeket. Mi egyszer összeálltunk 12-en, hogy minden héten együtt vacsorázunk, mindig másiknál. Az első vacsora egész szerény volt. A következőnél az asszony kivallatta a férjet, hogy mi volt a vacsora. Már ők különbet rendeztek. A harmadik helyen már virág diszitette az asztalt. A negyedik héten pedig pezsgős lakomát csaptak. Így ezt nem lehetett kibirni. A férjek összeállottak végül is és azt mondották az isten szerelmére, mi nem azért vacsorálunk együtt, hogy egymást együk agyon. Az asszonyok nem engedtek. Abba kellett hagyni az egész vacsorát. Ime a verseny motivumai, amelyek szintén az ellenséges indulatot táplálják.

Egy további motivum az embermegszólás. Csak röviden érintem az egyes akkordokat. Azt hiszem, hogy erre az embermegszólalásra egyáltalában nincsen szükség. Nem azt mondom, hogy hallgassuk el felebarátunk hibáit, ezeket legjobb megbocsátani, de mindamellett szükséges az életben embertársainkról oly finom észleleteknek a tudása, amelyeket se ujságba kinyomatni, sem a levelekben megírni nem lehet. Szükségesek ezek az életben, hogy az ember tudja magát tájékozni, nehogy meg-

tévedjen. Ez észleletek azonban a legbizalmasabb családi körbe valók, nem való azonban a kávéházi asztal mellé, mások becsületének és gyengeségének kicsúfolása. Mindenki meg lehet arról győződve, hogy nincs közöttünk senki sem, akinek valamely tulajdonságát ne lehetne kicsúfolni. Sőt igen sok tulajdonságát ki lehet csúfolni, csak attól függ minden, hogyan ért valaki a csúfolódáshoz.

Egy kérdés, amellyel nap-nap után találkozunk, mint az ellenségeskedés szülő okával, ki köszönjön előbb? Én úgy fogom fel, hogy a művelt emberek között tulajdonképen egyenlőség van. Nem minden ember vallja ezt a felfogást. Felvetődik a kérdés: ki köszönjön előbb. Erre vonatkozólag hivatkozom egy arab közmondásra. Aki ezt jól megjegyzi magának, nagyon eligazodhatik. Ez a közmondás így szól: «Ha gyalog ember gyalog emberrel találkozik, mindíg az köszönjön először, akinek szebb ruhája van. Ha gyalog ember lovas emberrel találkozik, mindig az köszönjön előbb, akinek lova van. És ha lovas ember lovas emberrel találkozik, akinek szebb a lova.» Íme, egy törvény, amelyet ha követünk, mindenkor csak becsületet szerzünk magunknak. Ha megméltóztatnak még engedni, egy-két szót a konvenciókról akarok szólani. A konvenciók alatt a társadalomnak azon hallgatag megállapodásait és szokásait értem, amelyek nem is kell, hogy mindenütt egyezők legyenek, de amelyeket *egy bizonyos körben* kötelezőnek tartanék. Pl. hogy nyolc nap alatt viszonzó vizitet kell tenni az első látogatás után. Hogy ha valakinek meghalt valakije, illik kártyát küldeni, stb. A belépésnél be kell-e vinni a női kalapot a szobába, avagy nem. Igen nagy számmal vannak ezek a konvenciók, amelyek bizonyos távolságot tartanak az emberek között. Nem engedik azt, hogy a túlságos közelség által egymásra nézve kellemetlenekké legyenek. Mindenki egyéni életet él, amelyet könnyebbé tesznek a konvenciók. Nem kell törnünk a fejünket, hogy ezen esetben vagy azon esetben mit tegyünk. Megmondja az illemszabály. Ha ahhoz tartjuk magunkat, nem sértünk meg senkit. Roppant barbár felfogásnak tartom azonban azt, amely

elitél valakit, mert az egy kis konvenciós formát elmulaszt, vagy megsért. A napokban hallottam, hogy egy hölgy azt mondotta valakiről, hogy az illető nem is lehet gentleman, mert cugos cipőt visel. (Derültség!) Vannak leányok, akiket ilyen konvenciókkal agyonnevelnek és nem adják meg nekik a lélek fejlesztésének módját. Szegényeket annyi mindenféle illemszabály közé szorítják, hogy amikor valamit tesznek, mintha zörögnének: zörögnek az illendőségtől. Az igazi műveltség és finom érzés nélkül a konvenció rideg már, mely könnyen lepattog s a durva belsőt láttatja.

Még a címkórságra akarok rámutatni. Ez a legrettenetesebb elválasztója az embereknek. Kínában sincs annyiféle cím, mint nálunk. A mi népünk talán az egész világon a legcímkórságosabb. Annyi mindenféle cím ismeretes, hogy az embernek mindig reszketni kell, kinek mikor sérti meg a címét. A hölgyeknek kellene megkezdeni ez ellen a rangkórság ellen a békeakciót. A legszebb feladatuk az volna, hogy legalább a művelt társaséletből pusztítsák ki a hölgyek a cím- és rangkórságot. Azt a törekvést, hogy mindannyian egyenlők legyünk, sohasem tudjuk ugyan elérni, de annyit minden esetre el lehetne érni, hogy a művelt társadalomban az a gondolkodás nyerjen teret, mint amelyet találunk a katonatiszteknél a gentleman dolgában. Rang tekintetében a legnagyobb különbségek vannak köztük, de a gentleman dolgában a hadnagytól a tábornokig egyformán gondolkodik mindegyik katonatiszt. Hivatkozom továbbá arra, hogy a külföldön milyen helyes az egységes megszólítás. A francia a legnagyobb úrnak, a legnagyobb hölgynek is azt mondja: Monsieur, madame, madmoiselle! Miért ne lehetne ez meg nálunk is? Mi talán különbek vagyunk azoknál a népeknél? Lehet, hogy különbek vagyunk érzületben, de műveltségben nem. Ez bizonyos. Nagy szolgálatot tenne Magyarország műveltségének és társas együttlétének az, aki a társas életbe be tudná hozni az uram! asszonyom! egyszerű megszólítást.

T. hölgyeim és uraim! Csak egyes motivumokat ragadtam ki előadásom során e nagy társadalmi kérdésekből, amelyek

mindannyiunkat érdekelnek. Előadásom hiányos, mert száz és száz ilyen motivum van még, amelyekről ki lehet mutatni, hogy előmozdíthatják az emberek között a békés felfogást, vagy kifejleszthetik az ellenségeskedést. Megengedem, hogy békés és nemes társadalmi élethez rendkívül nagy műveltség, fejlett erkölcsi érzés szükséges, mert különben az emberek nagy sokasága a békés motivumokról könnyen áttér a képmutatásra. Békés szándékot mutat, de belsőleg nem olyan. Így képmutatóvá fejlődik. Ez pedig határozottan káros. Igaz az is, hogy békésnek lenni az erősnek és a gazdagnak mindig könnyebb, mint a szegénynek és a gyengébbnek. A békét mindig inkább azok művelik, a bárányok, mint Esopus meséjében mondja a farkasról meg a bárányról szólva, hogy aki a vizet zavarja, az mindenesetre a bárány. Ismétlem tehát, hogy igen nagy lemondásra van szükség, különösen az erősebb embereknél, hogy a békés társas élet kultuszát megvalósíthassák. Épen azért azzal fejezem be előadásomat, hogy azok közt, akiknek szivén fekszik az, hogy a magyar nemzeti életben a nemes, egyszerű béke motivumai az egymás megbecsülésének motivumai uralkodjanak, mindig legerősebbeknek, a gazdagoknak, a hatalmasoknak, a magas állásúaknak kell a helyesebb életmódot kezdeni, indítványozni és a mozgalom mellett kitartani. Hogyha ezt a kezdeményező működést a művelt társadalom tagjai kifejtik és amellett megmaradnak, biztos vagyok benne, hogy nálunk is ép olyan kellemes lesz a társas együttélés, mint nyugaton. Mert tagadhatatlan, hogy most még ami művelt társas életünknek sok fogyatkozása van.

Befejezem előadásomat azzal, hogy mindig az a nemes társas együttélés, amelynél meg van a szív belső békessége és a belső befejezett erkölcsi tartalom, amely mindig meg fogja vonni tudni a kellő határokat, amint Lukács, a bölcs evangélista mondta: a rossz ember az ő szívéből rosszat fog előhozni, a jó ember mindig jót fog előhozni. (Hosszas éljenzés!)

Budapest. *dr. Kenedi Géza.*

A SZÜLŐK NEMZETI NEVELÉSI EGYESÜLETÉRŐL.

Akármely más ország legyen is az, ahonnan ide, Angliába kerül el az olyan ember, aki az országokat már megtanulta úgy nézni, hogy az intézményekből olvasson, mindig egyike lesz szemében a legjellegzetesebben angol vonásoknak az intézményekre nézve az, hogy akitől ezeknek az intézményeknek leggyakrabban a megalakulása, de sokszor a fejlődése, sikere is függ, az nem valami központi államhatalom, nem a kormány, hanem a társadalom.

És nem lehet elvitatni, hogy talán ez az, ami oly sok angol intézményt megőrzött attól, hogy afféle bürokratikusan, papiroson kidolgozott szervezetté legyen, hanem ellenkezőleg, hozzá segítette ahhoz, hogy igazán a való élet melege és vérkeringése lüktessen bennük, mert hiszen amíg valami a társadalom kezében van, mindig akadnak újabb és újabb tagjai annak a társadalomnak, akik új szükségletet, új lehetőségeket látnak az életben és azért az intézményt is ezekhez alakítják.

Például, mikor a leányok testi nevelését vette kezébe a társadalom néhány évtizeddel ezelőtt, akkor ezt igazán az élet való szükséglete kívántatta meg; — de amint az idő haladt, bizony ne tagadjuk, a sportolás itt-ott túlzásba csapott, olyan értelemben, hogy olyan leányok is, akiknek az idejéből egy részt házi munkára lett volna jó fordítani, nagyon is odakoncentrálták minden izomenergiájukat és minden lelkes érdeklődésüket a sportpályaterekre.

Ha az az intézkedés, hogy a leányokat edzeni kell és sport-

játékokra szoktatni, csak papiroson levő holt törvény alakjában lett volna meg, annak bizony Anglia családi élete, jóléte vallotta volna kárát; — de így, mivel a társadalom praktikus tagjai, köztük kivált sok derék asszony, az észnek és szívnek harmonikus egyensúlyával megáldott lelkű asszony, látta ezt a túlcsapást, menten megrántották a gyeplőt egy kicsit és megalakultak (ma is még egyre növekvő számban) a háztartási kurzusok, főző-, varró-, gyermekápoló-tanfolyamok, továbbá a tejkezelő, méhész, gyümölcs, virág, zöldségtermelő foglalkozásra előkészítő iskolák. Megalkották ezeket is az egészségi-szabályoknak oly szigorú szemmeltartásával, hogy pl. a női kertész- és földművelő-iskolák, tejtermelő majorok növendéke a friss levegőn való erős mozgással használ magának legalább is annyit, mintha csupán a hockey-labdát kergeti; — a középosztály vagyonosodására nézve pedig, a még el nem özönlött női kereseti pályák kiaknázása folytán jelentékenyen többet használ ily úton.

Ezt a gyeplőt is a társadalom keze rántotta vissza, hogy a túlzás veszedelmes pontját elkerüljék.

És ugyanígy fogja az angol társadalom a kormányt a nevelés dolgaiban is. Hatalmas organumát a *P. N. E. U.* négy betű kabalája alatt mindenki jól ismeri; jelentése; *Parents' National Educational Union;* a szülők nemzeti nevelésügyi egyesülete.

Mint nagyon jól elképzelhetjük, Anglia nevelésügye nem lehet teljesen harmonikus oly értelemben, hogy minden ága egyformán jól ki legyen művelve, épen, mert oly rendkívüli sok érdek keresztezi egymást. Pl. ahol az *established church* (államvallás) oly erővel és súllyal helyezkedik (hogy ne mondjam nehezedik) rá a társadalmi, vallási és nevelési élet sok jelenségére, mint Angliában, ott természetes, hogy az iskolák vallási oktatása nem lehet oly szellemű, mint Magyarországon, ahol az a kérdés oly szépen van megoldva. Azután pl. ahol a kenyérkereső nők száma oly aránytalanul nagyobb, mint máshol, ott az ú. n. «általános műveltségben» való kinevelés kisebb szerepet kell, hogy játszék, bizonyos szakképzettséggel szemben. És így tovább, igen sok pontot sorolhatnék fel, amiért Anglia iskolai tanításában

pl. egyik ág szinte bámulatosan tökéletes, míg egy-egy másik ág hihetetlenül gyenge. Az angol társadalom belátta, hogy ezeknek a hiányoknak teljes javítását az egész birodalomra nézve az iskolától várni rögtön nem lehet; szervezkedtek tehát a szülők maguk, hogy kettős céllal szolgálják gyermekeik szellemi haladásának ügyét.

Az első cél az volt, amelynek kitűzésére magára nagy őszinteség kellett. Az angol társadalom azt kérdezte magától, ha vajjon a néhány évtizeddel ezelőtti iskolázás a *ma* apáinak, anyáinak elég tudást adott-e arra nézve, hogy lépést tudjanak tartani gyermekeik haladásával. A felelet tagadó volt, s ez rögtön arra serkentette őket: neveljük tehát önmagunkat is úgy, hogy segítségei lehessünk gyermekeinknek és — az iskolának otthon.

Mert hogy egy-egy, a pedagógia minden kérdésében járatlan szülő néha mit ronthat otthon az iskola fáradsággal megalkotott munkáján, azt a mai tanító-nemzedék nagyon jól tudja. Adná Isten, hogy minden jövendő tanító-generáció kevesebbet tudjon róla tapasztalásból.

De volt a szülők nevelési egyesületének más célja is; — hogy viszont az iskola minden ágú munkásságát is szemmel tartsák és ha *ott* van pótlásra, jóvátételre, mindenekfölött pedig *megbeszélésre* szükség, ez is végbemehessen szülők és iskolák között.

És hogy maga ez a megvitatás mily egyenlő hasznos szülőkre és tanárokra nézve, azt talán az mutatja legjobban, hogy a P. N. E. U.-nak száz meg száz tagja van olyan, aki pl. nagy iskolák, internátusok élén áll.

A központ Londonban van és innen indult ki, jóformán az ország minden része felé az a munka, hogy minden nagyobb városban alakuljanak fiók-egyesületek. Ezek megalakítása szintén annyira *angol* és annyira *társadalmi* a maga nemében, hogy már azért is érdemes egy-két szót szólnunk róla. Nincsenek semmiféle alakuló gyűlések, az emberek nem alkotnak al- és mellék-bizottságokat, különösen pedig nem bérelnek mindjárt helyiséget és nem fogadnak föl személyzetet, hogy mindjárt a

deficitet is megszerezzék ezekkel; — oh nem! Hanem a város vagy község valamelyik hölgye átengedi a maga nappaliját, szalonját (drawing room) és lesz a rideg, zöldasztalos ülésből drawing room meeting. Esetleg minden hónap meetingjét más házban tartják, hogy az alkalmatlanság ne mind egy házra essék. Amíg nincs elég pénzalapjuk arra, hogy pl. a londoni központból *lecturer*-t (előadót) kérjenek, addig azzal is beérik, hogy pl. a P. N. E. U. havi folyóiratának egy-egy cikkét, essayét olvassák fel és vitatják meg. Még jobb terv, ha ezt a cikket kitűzik megbeszélésre a jövő hónap ülésének tárgyául; addigra mindenki átgondolja, jegyzeteket készít róla és igazán épen az, hogy ily módon csaknem mindenki részt vesz az élőszóval való megvitatásban, sokkal életteljesebbé teszi az ülést, az eszmék pedig jobban vérévé válnak mindenkinek, mintha csak egy valaki tartott volna az egész ülést betöltő előadást.

Ha azután, mint mondtam, a fiókegyesületnek már van elég pénzalapja arra, hogy közülünk, a londoni központból kérjenek előadót, akkor ezt teszik. És igazán mondhatom, hogy bármennyi előzékenységgel biztosítanak is egy-egy ilyen alkalommal bennünket arra nézve, hogy mennyi új eszmét, milyen segítséget, inspirációt nyertek; viszont a mi részünkre is nagy és becses tanulságokkal jár egy-egy ilyen vidéki szereplés. Mennyi jellegzetes sajátság tárul az ember elé, aszerint, amint az ország különböző részeinek lakósságával áll szemben. Következésképen milyen jellemzetesek és milyen különbözők a nevelés ügyéhez fűzött követelmények, célok; milyen más és más dologban haladottabb vagy elmaradottabb ez vagy az a város.

Képzelhetjük, hogy pl. katonai vagy tengerész centrumokban, mint Chattam vagy Plymouth mindez milyen más, mint pl. Yorkshire nagy gyárvárosaiban.

Bizony más egy-egy csaknem feudálisan ősi «székesegyházas város» (cathedral town) hagyományokon épülő és szektarendszert ismerő világa, meg pl. a Midland gőzzel és villannyal haladó légköre, mint pl. Liverpool és Birmingham!

Fölmelegszik a szivem, amikor kimondom ezt a szót:

Birmingham! Mert novemberben ott ment végbe a P. N. E. U. nagysikerű kongresszusa, a hatalmas vasvárosban.

Vas- meg acélvárosnak mondják, de én aranyvárost látok benne inkább, nemcsak nagy gazdagságánál fogva, amely a gazdagságok között is azért szimpatikus, mert csupa *munka* gyümölcse; hanem azért az aranyszívű, meleg barátságért is, ahogyan bennünket fogadtak és azért az érdeklődésért, amellyel 8—900 főnyi hallgatóságunk minden szavunkat leste.

Volt valami tiszteletet gerjesztő abban, ahogy az a nagy közönség (jobbára nem professzionátus pedagógusok) jegyzett, akár gyorsírók sorai lettek volna, részint, hogy el ne feledjék, amit mondtunk, részint meg hogy előadás után kérdéseket tehessenek. S ha elgondoljuk, hogy Birmingham, Anglia egyik leghaladottabb városa egyszersmind az, amelynek közönsége a nevelés dolgai iránt a legjobban érdeklődik (vagy kitünő intézetei nem ezt mutatják-e?) akkor bizony tisztán áll előttünk a népmüvelés óriási fontossága a nemzeti haladásra nézve.

Adoma számba megy, de komoly jelentősége is van, hogy kongresszusunk egyik szónoka, Lord Lytton, mindjárt fiának és örökösének születése után harmadnapra belépett a P. N. E. U.-ba, oly fontosnak tartotta, hogy gyermeke jövőjének érdekében érintkezésben legyen az egyesület eszméivel. Talán egyik legfontosabb vonása az volt a kongresszusnak, hogy épen mivel nem *egy* fajta iskola rendezte, nem volt benne az egyoldalúságnak nyoma sem; az előadások közt volt olyan, amely a gyermekszobában szerzett első észrevételek filozófiáját tárgyalta s innen aztán fel, egészen a családok egyetemre járó fiaiig, minden korú gyermek szellemi életét érintették az előadások. Viszont jellegzetes vonása volt a *szülők,* tehát az otthon őrszellemeinek összegyülekezésében az is, hogy olyan kedélybeli, életteljes vonásokat is bele lehetett vinni az előadásokba, amelyeket talán valami ridegen szervezett kongresszus nem tartott volna elég komolynak. Így pl. Sir Oliver Lodge, Anglia egyik legnagyobb természettudósa és a birminghami egyetemnek öt világrészben ismert principálisa mindnyájunkat megnevettetett

azokkal az alanyi részletekkel, melyeket saját gyermekeinek előbb rendre, utóbb rendszerességre szoktatásából elmondott; emlegetve, hogy egyiknél a ma már felnőtt embernek tudományos rendszeressége, műszerei közt való biztonsága abban leli a gyökere végszálát, hogy annak idején, tizszer, huszszor, százszor helyére kellett tennie a ruhakefét, ahányszor csak előhagyta. A gyermek képzeletvilágának megnyilatkozását az önkényesen alkotott szókból szintén sok derültséget keltve magyarázta.

A régi angol dajkadalok elbájoló szépsége s ebből következőleg a zeneoktatásban való fontossága is nagy világosságban állott a közönség előtt, Miss Ford gyönyörű előadásából, aki a gyermekszoba lelkivilágából természetesen fejlett dalokkal szembeállította a gyermekre mintegy ráerőszakolt tan-dalokat. Egész kis énekkarral mutatta be mindkét fajtát. Kacagtunk — és okultunk.

Masterman kanonok a maga meleg szívét és tág, elfogulatan látkörét egyformán megkapóan tárta elénk, amikor a történeti oktatásnak általában való nagy egyoldalúságáról szólott, elmondva, hogy mi mindig csak *egy* szempontból írjuk le ezt vagy azt az eseményt. Pl. azt mondta: nagyon szép az, a száz éves háború dicső eredményéről beszélni, az angol feudális főúr szempontjából; de szólunk-e arról is, hogy a francia paraszt mit nyert belőle? Vagy mikor a reformáció fegyverrel is diadalmas térfoglalásáról szólunk, nem mellőzzük-e túlságosan a katholikus szerzetes veszteségét, aki végre is derék munkása volt az emberiség haladásainak, ha csak cellája kis körében is és aki akkor egyszerre hontalanná vált.

Az első figyelmeztetés az *angol-*, a második a *protestáns*-fél részéről volt igazságos és szép.

Mikor végre én magam az angol történeti és földrajzi oktatás színtelenségét emlegettem, — talán csakis az egész kongresszus közvetetlen, meleg és életteljes volta folytán vihettem bele annyi részletet arra nézve, mi szolgáltatná a színes, festői, megkapó, kedélyre ható elemet mindkettőben — hogy az előadás egyik eredményeképen egyenesen egy olyan forráskönyv írására

szeretnének rábeszélni, amelyet Anglia tanítóvilága használhatna ilyen céllal.

Mindnyájan éreztük, hogy ahol a társadalom maga ennyi szeretettel környezi a nevelés ügyét, ott nem félthetjük azt igazán az iskolák vagy a változó kormányok tévedésétől sem és hogy ahol a szülők lelkében annyira él a gyermekek helyes lelki fejlődésének fontossága, ott az újabb és újabb generációk kell, hogy növekvő erőben nőjjenek fel, mert erejük forrása a legacélosabb forrás lesz: az otthon befolyása.

London. *Gineverné Győry Ilona.*

NŐI ÉLETPÁLYÁK.

Abból az alkalomból, hogy Szabóné Nógáll Janka új életpályát, «*olvasás tanítói*» pályát fedezett fel a nők számára, időszerűnek látunk elmondani egyet-mást a női életpályákról, a mint ezt Németországban és nálunk tapasztalhatjuk. Messzebb ezúttal nem vetjük tekintetünket, de időnként sort kerítünk más nemzetek asszonyai keresetforrásainak ismertetésére is.

A német viszonyok szemmeltartására kitünő vezetőnk van. Liebrecht Elisa «Das Buch der Frau» című könyve a női életpályákról, melyben a szerző alaposan tárgyalva a német nők keresetforrásait, egyenként rámutat azokra az iskolákra és intézményekre, melyekben a német asszonyok a hivatásuk gyakorlásához szükséges alapismereteket megszerezhetik. Az összehasonlítás azért is érdekelhet bennünket, mert látni fogjuk, hogy gyakorlati pályákra készítő iskoláink míg egyrészt a művelt német nemzet iskoláival is sokban kiállhatják a versenyt, viszont némely tekintetben oly hiányokat mutatnak, melyek pótlása immár elodázhatatlanul szükséges.

Az első dolog, ami szemünkbe ötlik, a német asszonyok nagy száma, melyben erejük rejlik. Az 1907-iki statisztikai adatok szerint Németországban 31.259,429 asszony él s számuk csaknem *egy millióval* múlja felül a férfi lakosságát. Ebből a számból $9^1/_2$ millió a kereső, az önálló keresetforrással biró asszony, tehát a női lakosságnak csaknem egy harmada. És ez a sok dolgozó asszony mind *német*, közös eszményekkel, közös törekvésekkel bir, saját érdekeinek tudatára ébredve erejét közös célokra egyesíteni tudja. Így érthetjük, hogy szociális egyesü-

leteik óriási számarányaikkal valóságos hatalmat jelentenek. A legutóbbi statisztikai adatok szerint a Német Nőegyesületek Szövetsége 150,000 asszonyt képviselt, a Német Prot. Nőegyl. szövetsége 9400 és Német Kath. Nőegyletek Szövetsége 180,000 asszonyt. Így lehet célok keresztülvitelére mozgalmat indítani s a kitűzött célokat megvalósítani. A német asszonyok egyesületei valóban óriási erőt tudnak céljaik elérésére kifejteni.

A német asszonyok nagy számával szemben a magyar birodalom 9.672,407 nőt számlál s a férfi népességet csupán 90,255-tel múlja felül. Ennyiben — a házassági lehetőséget tekintve — jobb dolgunk van a német asszonyoknál. Csakhogy a csaknem tízmilliónyi asszony közül csupán két és fél milliónak van önálló keresete; tehát alig a negyedrésze dolgozik nálunk az asszonyoknak s ezek sem értették meg mindnyájan, hogy sorsuk javítására tömörülniök kell s *országos* egyesületeink népessége is ritkán haladja meg az *ezret.* Így érthetjük meg, hogy még a 84 egyesületet magában egyesítő *Magyar Nőegyesületek Szövetségé*-nek közgyűlésein is csak csekély számú érdeklődő asszony van jelen s az asszonyok javára, vagy a magyar társadalom érdekében tett indítványaik gyakran csak a pusztában elhangzott szó erejével, értékével birnak. Mert sajnos, az a közel 10 millió női népesség csak fele részében magyar s a két és fél millió dolgozó asszonyból is csak egy és egynegyed millió a magyar asszony s azok között is sok az öntudatra még nem ébredt, a míveltségben hátramaradt, az egyesülésben rejlő erőt fel nem ismerő asszony. Ezért látjuk még fővárosi egyesületeinkben is ugyanazon 40—50 asszonyt dolgozni, kinek ereje aztán a sok munkában és sok ülésezésben szétforgácsolódik s gyakran komolyabb haszon nélkül vész kárba.

Folyóiratunkban nemrég sok szó esett a német nőnevelés reformjáról. A német *felsőbb leányiskola* ép úgy, mint a miénk, a fiatal lányok szellemi kimíveléséről azok 17-ik életévéig gondoskodik. De míg a mi új tantervünk a leányok *hivatásszerű* (értjük a nő háziasszonyi és anyai hivatását) képzését a lehető

legszűkebb határok közé szorította, a gazdasági ismeretek tanítását teljesen törülte, addig a német szervezet — tekintettel a *háziasszony* érdekkörére — a felsőbb leányiskolát *nőiskolával* (Frauenschule) kapcsolta egybe, mely az elméleti és gyakorlati háztartási ismeretekre tanítja meg a felsőbb leányiskolát egészben vagy részben elvégzett növendékeket. Egyáltalán a *háztartási iskolák* gondos fejlesztése jellemzi az újabb német nőnevelési mozgalmakat. Nem említve a Lettevereinnak híres háztartási iskoláját Berlinben, Németország minden nagyobb városában vannak háztartási iskolák, hol a német leányok a női hivatáshoz szükséges ismereteket elsajátíthatják. Pedig egy millióval több ott a nő, mint a férfi, tehát a férjhezmenés lehetősége sokkal csekélyebb, mint nálunk. De a praktikus német felfogás a közöskonyhák eljövetelének reménye mellett is múlhatatlanúl szükségesnek tartja, hogy minden asszony, akár férjhez megy, akár nem, a háztartási munkákhoz értsen. Az ő virágzó háztartási iskoláik mellett mi csak kezdetleges kisérletekre mutathatunk rá. A fővárosi «Háztartási Egyesület» Damjanich-utcai iskoláján kívül csak a «Nőképző Egyesület» főzőtanfolyamát említhetjük meg és a kezdet kezdetén levő Amizoni iskolát (Amerikai út 32), mely ugyanezt a célt, a jó gazdasszonyokká képzést szolgálja. A vidéken csupán a kassai kath. háztartási iskola és a földmívelési miniszter egy-egy szaktanfolyama nyújt alkalmat háztartási, gazdasági ismeretek szerzésére.

Igazi női kertészeti iskolánk ma sincs, holott a németek a *Marienfeld*en dr. *Castner Elvira* igazgatása alatt álló híres kertészeti iskolájukon kívül (75—80 tanuló) még egy sereg más kitünő kertészeti iskolával dicsekedhetnek, nevezetesen Kiel mellett Holtenauban, Neu-Watzumban (Branschweig), Leutensdorfban (a Rajna mellett) Arwedshofban Lipcse mellett, Schloss-Wasserburgban a Bodentó mellett és még sok más helyen. A felsőbb leányiskola elvégzése után 1—2 évig tanulnak itt még a lányok: s ezeken kívül hosszabb-rövidebb kurzusok a tanítónők és háziasszonyok részére is lehetővé teszik a kerté-

szeti ismeretek megszerzését. A kertészeti tanfolyamot végzett nők igen jó alkalmazást találnak uradalmakban és intézeti kertekben, mint kertésznők s a nőiskolákban mint a kertészet tanítói. Nálunk még mindig külföldi intézetek látogatására szorulnak a kertészet tanulására kedvet érző uri leányok. Alkalmaztatásukról alig történik említés. Csak a népiskolai növendékekről történt eddig kellő gondoskodás a gazdasági szaktanítós iskolákban. Sajnos, kevés még nálunk az ilyen iskola is és szervezetében az is hátra marad a gazdasági fiúiskolák mögött. (Lásd folyóiratunk 1908 jan. füzetét.)

A tanítónőképzés és a tanitónők alkalmazása tekintetében bátran felvehetjük a versenyt bármely európai mívelt nemzettel. A németeket egyben-másban meg is előztük. Az ő elemi iskolai tanítónőképző intézeteik három évfolyamúak, csak az újabb reform óta csatoltak ehhez egy negyedik, gyakorlati évet, holott a mi tanítónőképzőink már 25 év óta négy évfolyammal birnak s épen a gyakorlati kiképzés tekintetében mintaszerüek. Az alkalmazás lehetősége, kevesebb levén az iskola, sajnos, kisebb nálunk, de a fizetés semmivel sem kevesebb. Ott a kezdő fizetés 700—800 márka, mely három évenként 80 márkával emelkedik; nagy városokban eléri a végső fizetés a 2400 márkát is. Ezzel szemben nálunk 1000 koronás kezdő fizetés mellett nagy városokban az elemi iskolai tanítónők is elérik lakásbérükkel együtt a 3000 koronát. A magasabbfokú tanítónőképzés Németországban nincs — mint nálunk — külön képzőintézetekkel szervezve. Az elemi iskolai tanítónők négy-öt évi tanítói gyakorlat után tehetnek igazgatónői, illetve ugyanannyi félévi egyetemi tanulmány után főtanítónői (Oberlehrerin) vizsgálatot; fizetésük ilyen alkalmaztatás esetében 3500—5200 márkáig emelkedhetik. Minden fokon kisebb a fizetésük a férfiakénál. Nálunk az elemi, polgári iskolai, tanítónőképző intézeti tanítónői állásokra a megfelelő képző intézetekben történik a képzés, az utóbbira részben az Erzsébét Nőiskolában, részben az egyetemen. A középiskolai tanárságra az egyetemeken ép oly feltételek mellett szerezhetik meg a nők a képesítést, mint a férfiak. Ehhez képest nálunk a

tanítónők fizetése is általában minden fokon egyenlő férfikollegáik fizetésével.

Az egyetemi tanulmányok tekintetében a németországi nőtanulók előnyben vannak a mieinknél. Noha az egyetem látogatására később (1897-ben) és csak nagy megszorításokkal nyertek engedélyt, egyetemlátogatási engedélyük nem szorítkozik csupán a filozófiai és orvosi fakultásra, *beiratkozhatnak a jogi tudományokra* és a *theológiára is*. Az 1908—09 tanévben 663 nő látogatta a német (a berlini, göttingeni, bozeni, breslaui, marburgi, hallei, königsbergi, greifswaldi, kieli) egyetemeket és a következő szakokra iratkoztak: theologiát tanult 3, jogot 6, orvostudományt 134, filozófiát, nyelvészetet és történettudományt 363, mathezist és természettudományt 108, fogászatot 25, nemzetgazdaságtant 22 és gyógyszerészetet 2. A jogtudománynak a német nők sem vették eddig elég hasznát. Az ügyvédi gyakorlatot az európai államok közül eddig csak Hollandia, Franciaország, Svájc, Dánia, Norvégia és Svédország engedte meg. Német földön először Hamburgban engedték meg dr. Schultz Annának 1909 március havában a fiatalkorú bűnösök védelmét. Az orvosi és gyógyszerészi pálya nehézségei ugyanazok Németországban, mint nálunk, csakhogy ott több a kórház, gyermekmenhely, életbiztosító társaság stb., hol az orvosnők alkalmazást nyerhetnek. Sokkal több alkalmuk nyílik az alkalmaztatásra Németországban a chemiát tanulmányozó nőknek; élelmiszer vizsgáló intézetek és gyárak laboratoriumaiban szivesebben alkalmazzák őket; a nemzetgazdaságtant tanulmányozók a szociális munkákban, különösen gyárakban és iparvállalatokban lelnek felügyelőnői és irodatiszti alkalmazást. Hogy mint betegápolók, masszirozónők, szülésznők ép oly nélkülözhetetlenek a német asszonyok, mint a magyarok az tény, de hogy ott a bábaügy rendezettebb, a képzés hosszabb ideig tart, az is bizonyos.

Német asszonyoknak hivatalokban való alkalmazásuk — noha sokkal gyakoribb — teljességgel nem nyújt vigasztalóbb képet, mint a magyar asszonyoké. Ép úgy alkalmazzák őket *telefon, táviró, pósta* és *vasuti* szolgálatban, mint nálunk; kezdő

fizetésük napi 2—3 márka s legmagasabb fizetésük évi 1300—1500 márka; 10 évi szolgálat után nyugdíjjogosultságot nyernek 357 márkánál kezdődő nyugdíjigénnyel s 40 évi szolgálat után teljes fizetéssel mehetnek nyugdíjba. Férjhezmenésük esetén szolgálatukat és nyugdíjigényüket elvesztik. Ez a kegyetlen szabály nincs nálunk kimondva, noha minden életpályánál, mint Damokles kardja, minket, magyar asszonyokat is fenyeget. Női elmével alig lehet megérteni, hogy egy asszonyt azért, mert a hazának női és anyai hivatásának betöltésével is szolgálni akar a megélhetés lehetőségétől megfosztani, családja jólétének emelésétől eltiltani és megszolgált — befizetett nyugdíjától megrabolni — büntetlenül — lehetséges legyen. Férfiak hasonló igényeiket, állásukat csak büntény elkövetése esetében vesztik el. Bizony nem csoda, ha türelmetlenkedik, zúgolódik és polgári jogokat követel az a $9^1/_2$ milliónyi asszonytömeg, melyek nagy részét ilyen törvények teszik nyomorulttá.

A kereskedelmi pályán való alkalmazásukban sem élveznek a német asszonyok nagyobb előnyöket, mint a magyarok; de természetesen Németország virágzó kereskedelmében, óriási áruházaikban és kereskedelmi irodáikban hasonlíthatatlanul nagyobb az alkalmazás lehetősége és kedvezőbbek a fizetési feltételek. A kereskedelmi iskolákat végzett leányok, mint *könyvvezetőnők* (30—200 márka fizetéssel), *levelezőnők* (3000 márkáig emelkedő fizetéssel) és mint *gépirónők* kapnak alkalmazást. Sok lesz közülök kereskedelmi utazó, (erre nálunk nem igen van példa) és üzletvezető, (elárusítónő, bankhivatalnok, önnálló kereskedő, sőt kereskedelmi iskolákban is gyakran nyernek megbizást, mint a gyakorlati tárgyak: gépirás, gyorsirás tanítónői; de itt rendesen a pedagógiai képzettséggel biró nők előnyben részesülnek. Nálunk — elég különös — női kereskedelmi iskolákban nőket nem alkalmaznak, (legfeljebb, mint idegen nyelvtanítónőket, mert nyelvekre férfitanárt kapni nehezebb) hanem, hogy a nők részvételét kereskedelmi iskolát végző leányok nevelésében biztosítsák, beültetik őket a férfitanárok óráira *felügyelőkül*. Reméljük, hogy ezen a visszásságon a tanítónők rendes

tanerőkül való alkalmazásával nálunk is mielőbb segítenek. A polg. iskolai tanítónők között elég megfelelő képzettségű nőt találnának ezekre az állásokra.

Ipari foglalkozások Németországban is csak egy-két iparágban nyújtanak a nőknek keresetet; szabóság, fehérvarrás, divatárú, műhimzés, kézi szőnyegszövés, csipkekészítés műfoltozás (beszövés) a leggyakrabban választott munkanemek. A finom csipkemosást, kirakatrendezést, a könyvkötőmunkát és órásipart Németországban is csak a legutóbbi időben kezdik a jobb családokhoz tartozó nők keresetforrásul választani. Hogy az alsóbb osztályok szegény leányai a nyomda- és a különféle gyáriparban, mint segédmunkások ott óriási számban találnak megélhetésre az kétségtelen, de nálunk csak az ipar gyengébb fejlettsége és a népesség kisebb száma miatt találunk kevesebb nőt ipari alkalmazásban s így aránylag a mi viszonyaink e részben nem rosszabbak.

Az iparművészetben a számos műipariskola, köztük különösen a híres elberfeldi iparművészeti iskola, melyet nők is látogathatnak, teszi lehetővé a német nőkre nézve a kereső foglalkozást. Az iparrajz, minta és plakátrajzolás és a fotografálás számtalan ága nyújt (röntgen fotografia orvosi és tudományos kisérletek szolgálatában álló fotografálás) az iparművészeti iskolát végzett nőknek keresetet. A *művészi* pályákon ott is csak az igazán tehetségesek törhetnek utat maguknak s a képzés lehetősége a festő és szobrászművészetben s a zenében és színművészetben teljességgel nem nagyobb, mint nálunk, de a kereset kétségtelenül jobb és biztosabb ott, aminthogy a nagy német nemzet *irónőit* is jobban tudja jutalmazni, mint a magyar; itt bizony *legkiválóbb* magyar *írók* is csak közepes életmódot biztosíthatnak maguknak.

Ezeken a fent elősorolt életpályákon kívül van azonban egy egész sereg életpálya Németországban, melyekhez hasonló, ha elvétve akad is minálunk, csak nagyon siralmas megélhetésre ad alkalmat, vagy amilyet nálunk a nők nem igen választhatnak keresetforrásul. A felolvasónő, a női titkár itthon is isme-

retes, de olyan társalgónőről ki *csevegésért* 2—3 korona (ott márka) *óradíjat* kapna s kit fogadó napokon a háziasszony a társalgás élénkítésére maga mellé nehány órára segítségül venne nem igen hallunk itthon, ritka az is, hogy ünnepségek, családi lakomák rendezését olyan úri hölgyekre bízzák, kiknek ez élethivatásuk; rendesen a család idősebb, tapasztaltabb tagjai szolgálnak ingyen és gyakran nem is sokat érő tanáccsal és segítséggel. Ép így szivességből *vásárol* be nálunk a városi asszony vidéki rokonainak, holott Berlinben és több német nagyvárosban a bizonyos % fejében bevásárló úri asszonyok tisztességes megélhetésre találnak és gyakran nem csak vidéki de városi, a vásárlásban akadályozott vagy ahhoz nem értő gazdag úrihölgyeknek is tesznek szolgálatot. Az *idegen vezetés* gyakran jó keresetet nyújt nagyobb városokban a művelt német asszonyoknak, valamint a női és családi pensióknak (leányinternátusoknak) vezetése is. Ez az utóbbi vállalkozás azonban nálunk sem ritka és kellő hozzáértéssel ép oly jövedelmező, mint ott.

Egészen sajátszerű élethivatást találnak azonban a német asszonyok a *német gyarmatokban.* A német gyarmatokban (déli és keleti Afrikában és másutt) nagy a nőhiány (1908-ban 13000 gyarmatlakó német között csak 3000 német asszony volt.) Ezért a német kormány rajta van, hogy német asszonyoknak a gyarmatokba való kiköltözést, illetve az ottani megélhetést elősegítse. Ezért nyitott 1908-ban nők számára is gyarmat-iskolát, melyben általános műveltséget nyújtó tárgyakon kivül gyarmat-egészségügyet, idegen (gyarmatbeli) nyelveket, főként kertészetet, földmívelést stb. stb. tanítanak, hogy a gyarmatlakó német asszony ne csak magáról és családjáról tudjon gondoskodni, de a benszülöttek oktatása által is szolgálatot tegyen. A német asszonyok, kik a kivándorlásra hajlandók, mint tanítónők, gyermekkertésznők, házvezetőnők nyernek alkalmazást s a saját jószágukon — házasság révén — gazdálkodást folytatni óhajtó asszonyokat igen-igen szivesen fogadják.

A német dolgozó asszonyok helyzete minden állásban annyiban kedvezőbb a magyar asszonyokénál, hogy ott a társulás

ereje támogat mindenkit, aki arra rászorul, míg nálunk igazán a maga erejére van mindenki utalva. Ott a német nevelőnőknek már virágzó nyugdíjintézetük van s számtalan tanítónőotthon nyújt védelmet az azt keresőknek. Nálunk az egyetlen tanítónői-segítő egyesület a M. D. E. még alig tudott 1—2 ezer tanítónőt kötelékébe vonni; ereje a segélyezésben kimerül; a nyugdíjalap megteremtésére még nem is gondolhatott. Ott több mint 30 egyesület áll fenn a női kereskedelmi alkalmazottak érdekeinek megvédésére és igen sok a hivatalnoknők és minden más foglalkozásuak számára. Nem is említve, hogy a tulajdonképeni munkásnők érdekeit szakszervezetük védi. Mennyi ott azonkívül a szociális intézmény az élelmezés megkönnyítésére, a betegek ellátására, segítésére, mennyivel feljettebb és elterjedtebb a biztosítás! Ezekben a dolgokban bizony hátra vagyunk s nem lehetünk elég hálásak azoknak a derék magyar asszonyoknak — nem sokan vannak — kik ilyen irányban igyekeznek agitációt kifejteni. Sürgősebb és hálásabb feladatot nem ismerek.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

A MODERN SZOBRÁSZATRÓL.

(Első közlemény.)

A művészi nevelés szükségességének hangoztatása gyakran egyoldalúságba vész. Majd az egyik, majd a másik művészetről feledkezünk meg, mint nevelőeszközről. Az alábbi sorok célja érdeket kelteni a modern szobrászat iránt, hogy jobban tudjuk ezt is a nevelési cél szolgálatába állítani.

Az egyes korok különböző művészeteinek fejlődése bizonyos ingadozást mutat s a stílus kialakulása nem éri el mindegyiknél ugyanazon időpontban a teljességet. Sőt egyes művészetek körén belül is feltűnik ez az egyenlőtlenség, aszerint, amint annak valamely alkalmazott vagy dekorativ ágáról van szó, vagy arról, amely tisztán a maga benső művészi céljait szolgálja. Míg a modern iparművészet befejezett jellege méltán dicsekszik a «stilus» elnevezéssel, a nagy művészetek még mindig a keresés útján vannak.

A modern plasztikában a monumentális szobrászat adja a legtöbb problémát nemcsak a művésznek, hanem a műélvezőnek is. Egészen más szempontból kell néznünk egy művészi alkotást, melynek szabad ég alatt, nagy távolságból, teljes világítás mellett kell hatnia, mint a zárt körülhatárolásban, egyoldalú világításban álló szobrot; amellett talán minden művészeti forma között leginkább az követeli meg a fajbeli környezet hatását, a történelmi tradició érzését, azt a talajt, amelyen a mű áll, s amelyen nekünk is állanunk kell, hogyha meg akarjuk érteni.

A dekorativ plasztikának hasonlíthatatlanul kisebb szerepe

van még eddig ma, mint a korábbi stilusokban, ahol az építészet leánya volt, mint valamikor a filozófia a teológiáé. Sokkal határozottabb a kialakulás folyamata a teljesen önálló szobrászi műveknél.

Mikor modern művészetről van szó, tehát olyanról, mely művészi forradalmat jelent, nem szabad elfelednünk, hogy a modernség nemcsak a *ma* művészi törekvéseinek kifejezője, s valahányszor a tradiciókon feltünő rést üt az élet és kultura fejlődésének egy új követelménye, mindig elő áll a modernség problémája. Ilyenkor arról van szó, mennyi elem megy be az új fejlődésbe a multból, mennyi a kiküszöbölt elfelejtett mozzanat, s mi az, ami a kor törekvéseinek, jellemének, úgyszólván élet-stiljának megfelelő benne? Természetes, hogy ilyenkor a művészet összeütközésbe jön a normativ esztétika eddigi szabályaival, melyre épen az a jellemző, hogy a már eddig megteremtett művészetből konstruál törvényeket. Holott a mindenkori modern művész joggal követeli, hogy ne aristotelesi tételeknek szolgáljon iskolai példájául, vagy ne a polykletesi canon alkalmazását keressék benne. Ha nem tudunk primitiv lélekkel állani a művészet elé, az sem fog hozzánk soha a maga nyelvén beszélni, legfeljebb esztétikai tudásunk mennyisége hizeleg majd sajátmagunknak kritikánkban. A művész nemcsak souverain a maga birodalmában, hanem zsarnok is és joga van hozzá. Mikor a saját nyelvén akar valamit mondani, kinyilatkoztatni, nekünk is *akarnunk* kell, hogy megértsük. Ezt az akarást követelheti tőlünk a művész, s ez az, amit elfogulatlan tekintetnek, primitív léleknek nevezek a művel szemben.

Természetesnek fogjuk találni, hogy archaikus emberré kell lennünk a teneai Apollo előtt, ha mint művészetet akarjuk látni és nem az archælogus szempontjából, vagy nemcsak a technikai fejletlenség pikáns ellentétét keressük benne a mával; de épen olyan kikerülhetetlen, hogy egy modern mű előtt annak a művésznek az embereivé legyünk, akit élvezni akarunk. Ha hiányzik valakiben a diszpozició erre az önmegalázkodásra a mindenkori teremtés előtt, az még mindig intelligens könyv-

esztétikus lehet, de sohasem fogják azok a nagy revelációk érni, melyeket a művészet csak intim és alkalmazkodó barátainak tart fenn.

Ez a követelés nem jelenti a kritika jogának tagadását, de a művészetet is csak a sokat emlegetett immonens kritika illeti meg. Hogy a barokk szempontjából nem ítélhetjük meg Rodint, mindenki természetesnek fogja találni; de hogy a görög szobor szépsége a mai kritika feltétele nem lehet, ezt úgy látszik, nehezebb belátni; még a Michel Angelo akarását sem vihetjük bele egy modern szobrász művébe, annyira joga van minden művésznek a saját egyéniségéhez, még a legnagyobb genievel szemben is. A legfőbb kritikai szempont a szobrászattal szemben egy objektív határozottságból ered, mely magát a művészt is köti és ez az anyag. Ha Medardo Rosso az árnyékot kőbe akarta faragni, az anyag olyan korlátoltságába ütközött, melyen a művészi akarás megtört. De hogy gondolatot, hangulatot ne lehessen épen úgy kőben, mint színben — tehát épen úgy formában, mint a világítás játékában kifejezni, az nem bizonyult be olyan megcáfolhatatlanul, mint az akadémikusok hitték. A szobrászi anyag főmotivuma mindig az emberi test volt, a test pedig lélek is.

Bizonyos az, hogy a szobrászat épen anyaga megkötöttsége miatt nem élhetett át olyan forradalmat, mint az irodalom, festészet, vagy pláne, a zene. A plasztika anyaga formát teremt, térbeli formát, három dimenzionális testet. A minden testre vonatkozó statikai törvények alá van tehát vetve; de ez még nem jelenti azt, hogy csak a nyugalmat, vagy a cselekvés legkorlátozottabb fokát tűri meg a márvány és bronz, vagy hogy érzelmek, pláne, szenvedélyek kifejezésére nem alkalmas. Ezek olyan esztétikai abstrakciók, melyeket a görög művészetből vontak le, de már a renaissance sem igazolja őket, annál kevésbé a modern szobrászat.

Míg a festészetben az új korok csatakiáltása: vissza a természethez! a szobrászatban ez a visszatérés rendesen a görög művészeten át történik. Ez a hatás minden korban általában

teoretikus is. Csak mikor a görög tiszta forma érzés nem tudja kielégíteni többé egy kor gondolatvilágát, lép fel az összeütközés a szellem és anyag, a gondolat és forma között, hogy új harmoniát teremtsen. De nemcsak az *elért* harmonia művészet, hanem a küzdés formáit mutató művek is azok, sőt rendesen ezek az érdekesebbek, mert a kor hangulatát jobban kifejezik. A harmonia mindíg csak határ, egyrészt befejezett értéket jelöl, másrészt új értékek nehéz, jövendő megszületését hordja magában.

Az antik hatáshoz a renaissance is hozzájárul, különösen a román népeknél; közöttük ma a francia művészet vezet. A mult század közepén François Rude művei az átmeneti kor bélyegét viselik magukon; a l'Arc de l'Etoile csoportja a Marseillaise mellett kivonuló önkényteseket klasszikus ruhában vagy meztelenül ábrázolja, de a mellett a mozdulatok szenvedélyessége, Bellona viharos repülése nyomait sem mutatják a klasszikus nyugalomnak. Carpeaux egy évtizeddel később már épúgy szakít a görög tradiciókkal, forma és mozdulat egyet jelentenek nála, a belső élet erőszakosság nélkül jelen meg a márványban. Ez a finom francia szenzibilitás azonban még mindig nem az a nagy nyugtalan keresés, nem az a küzdelmes összeütközése, harca, levertsége és ujjongása a gondolatnak, mely formát keres, amely *Rodint* a legközvetlenebbé, leghatásosabbá teszi, formai tökéletessége mellett a modernek között. A teljes belső életnek nemcsak *egyetlen* mozzanatát látjuk, szinte előttünk fejlődik ki és nyer titokzatos szépségében új formát. A Rodin műtermében hihetetlen mennyiségű tanulmány van, egyes mozdulatok, mozgás-részletek és átmenetek plasztikai megörökítéséhez. Csuklóhajlások, izommozgások, kezek, összehúzódó, görcsösen megmerevülő ujjakkal, félig kitárt, előrenyuló, visszahajló, kapkodó, reménykedő és lemondó kezek, egész psychológiai sorozatok. A forma nem forma többé, hanem kifejezés.

Szt. Jánosa az egyik régebbi műve, de a forma hogyan él már benne! Nem azt a klasszikus, termékeny pillanatot adja, amely mozdulatban az előtte valóra s utána következőre utal, tehát tulajdonképen nyugalom, ideálisztikus átmenet, hanem

magát a mozdulatot, a cselekvést. A cselekvés: dráma és a drámai mozzanat, mely Michel Angelo után a barokkban poseba ment át, újra megjelen plasztikai szépségében. Még meg van e szoborban a klasszikus követelésű kontrapost: az egyik tag mozdulata által megzavart egyensúly visszaállítása, egy másik tag ellenkező irányú mozdulata által. A lábakat helyzetük miatt a német esztétikus Standbein és Spielbeinnak nevezi. Az utóbbi, mely csak könnyedén érinti ujjaival a földet, minden pillanatban megmozdulhat, s a test egyensúlya, egész állása a várakozó lábnak játszi mozdulatától függ a következő pillanatban. Rodinnál a balláb nem a következő pillanatra készül, a jelenben van, félig hordja a test súlyát, félig lép, épen nem könnyed mozdulattal; a lábfej befelé áll, a térd feszült, valamint a lelógó kar könyöke sem pihent; a kéz és a száj beszél, a mellkas emelkedett, mert a tüdő működik.

Hogy ez a csekélynek látszó változtatás, melynek tárgyalását túlzottnak tudhatnák, milyen fontos lett a modern művészetben, arra nézve csak a kiállításokon látható lépő-szobrokra kell gondolnunk. A Spielbein eltűnt a szobrokról, — hogy új gondot adjon az esztétikának — és egy új plasztikai mozdulat lépett fel. Nem az állás könnyedsége a fő, hanem a test vitele, az erő, akarat, cselekvés.

A l'âge d'airain élethűsége azt a sajátságos vádat keltette, hogy élő testről vett gipszmodell után készült. A mozdulat a végtagoktól a törzs felé vonul, az oldalizmok könnyen megfeszülve hordják az életrekelés mozzanatát, mely a kinyúló karokon át, az ujjak hegyéig végigrezeg — az öntudatra jövés nagy pillanata ez: az ősember ébred a természet titkaira és a kultura megkezdődik. Amellett a fiatal test formájának karcsúsága, alkati szépsége, a törzs két oldalvonalának ritmikus harmoniája a lábfejig, a silhouette kifejező élessége a bronzban, s a bronz színe páratlan műremekké teszik.

Rodin leghatalmasabb bronza a Penseur, ez a rendkívüli test, melynek minden izma gondolkozik. Nem szimbolizmus ez, hanem a gondolatnak formába öntése, egy lelki mozzanat

testi kifejezése. Még a márvány Pensèe, ez a csodálatos, kőből megelevenedett fej is veszt szimbolizmusából, csaknem portrait-szerű élethűsége által.

A Rodin márvány-technikájának egyik rendkívül hatásos eleme, hogy nem mossa el a művészi kialakulás, a levés processzusát. Egyes részek csak most léptek ki a márványból. Nemcsak a *test* mozdulatát látjuk a márványban, hanem a *művész* mozdulatát is, vele teremtőkké leszünk; saját fantáziánk belevegyítheti munkáját a művész fantáziájába, s mégis csak annyira, amennyire ő megengedi. De van ennek az eljárásnak egy másik hatásos eleme is, amelyet nem emeltek ki annyira. Minden formai, testi hatásnak nemcsak látási eleme van, hanem a tapintástól is függ: három dimenzionális, tehát testi látásunk tapintás nélkül nem lehetne; a szobrász az anyag alakítása által a testet meg is teremti, a formát a tapintás által kiérzi, kihozza az agyagból: s így az említett alapvető, lélektani eredményt genetikusan átéli. Mikor mi a szobron a művész ujjai nyomát, tenyerének formáló hatását, vésőjének durvább vonalait látjuk és újra érezzük, a testiség észrevevésének ezt a fizikai folyamatát nemcsak mindennapi érzetünkkel egyszerre öntudatlanul éljük át, hanem folyamatosan, szinte funkcionálisan születik meg a test, a szolidság, az áthatlanság, a forma érzete bennünk, mely érzet a plasztikai hatásnál a legfontosabb. A mai szobrászatban mindenütt megtaláljuk ebben is Rodin hatását.

A Danaida egy másik új plasztikai felfogást mutat. A testiség egyik követelménye, hogy az alak minden oldalról szabadon álljon a térben, a maga formai kifejezettségében: ezért a fekvő alakok némileg összeütközésbe jutottak ezzel a követeléssel, fekvő, magas reliefek hatását teszik, mint a halott Niobidáknál, vagy félig felemelkedve, valamely mozdulattal kellett elválásukat a földtől jelölni, pl: a haldokló Amazonnál. Rodin a hiányból egy új művészi értéket teremt technikája által: a föld hozzátartozik a formához, kinő belőle, vagy beleolvad az élő test: nemcsak talapzat, hanem a nem-organikus organikussá válását jelöli.

Ezt a kőből megelevenedést mutatja más formában az annyira támadott Balsac szobor is. Természetesen szó sem lehet itt a naturalizmus eltévelyedéséről, mely egy hálóingben akarta bemutatni a költőt, de egyoldalúság tisztán a mai ruházkodás művészietlen voltának kikerülését keresni benne. (Ezt a problémát Rodin a Hugo szobránál, Klinger Beethovennél a félmeztelen alakkal oldotta meg.) Az emberről való mai felfogásnak egy nagyon határozott, plasztikai kifejezése van benne; a görög szobroknál a fej igazán csak befejező, kiegészítő része a testnek; a modern portrait-szobroknál, a szellemileg dolgozó embernél ellenkezőleg a fej, a kifejezés koncentráltságánál fogva a legfontosabb. A Balsac szobornál ez az óriási tömb, hatalmas plasztikai, szinte barbár erővel sejteti az alvajáró élő formáit, de az egész lelki kifejezést a fejre utalja.

Budapest. *Dr. Ritoók Emma.*

(Folytatjuk.)

A SVÉD ÉS A MAGYAR HÁZIIPAR.

Györgyi Kálmán a «Magyar Iparművészet»-ben a «Svéd kiállítás tanulságai» cím alatt párhuzamot von a svéd és magyar háziipar között s részben Stockholmban szerzett tapasztalatai, részben az Iparművészeti múzeumban bemutatott svéd kiállítás alapján oly érdekes tanulságokat állapít meg, hogy indíttatva érezzük magunkat arra, hogy a szerző engedelmével egyet-mást az érdekes cikkből reprodukáljunk.

A tanulságokat Györgyi két csoportra osztja: az egyik a háziiparra, a másik pedig a női kézimunkák fogalma alá tartozó készítményekre vonatkozik.

A régi magyar népművészet, írja Györgyi, semmiképpen sem áll a svédeké mögött. Sőt a magyar nép házi foglalkozásából eredő régibb munkák, a formák és technikák gazdagságánál, változatos voltánál, az elrendezés eredetiségénél fogva sokkalta érdekesebbek, az anyag és a munka jóságánál fogva pedig legalább is egyenrangúak a svédek hasonló munkáival. Oly magas művészi színvonalon álló s pazar formakincset felmutató csipkét, mint amilyen például a magyar felvidéki csipke, a svédek sohasem csináltak. Kalotaszeg és Erdély más vidékein készült írásos és szálán varrottasainak, vagdalásosainak kifogyhatatlan, majdnem szertelenül gazdag motivumjainak, a matyó hímzések színpompájának, az alföldi és somogyi bekecsek a szűrök logikusan megalkotott ornamenseinek, a sárközi hímes fejkötőknek, a székely kapuk üdén naiv ornamentikájának, az erdélyi, gömöri, pozsonymegyei, stb. göröncsérek nemes formájú, ötletes, ügyes rajzzal díszített kancsóinak, butykosainak, cifra tálainak, a remekbe készült somogyi faragott pásztorbotoknak, vésett szarumunkáknak és sok egyéb régi magyar népi munkának a zárkózottabb, egyhangúbb svéd háziiparban párja nincs, nem is szólva a XVII. és XVIII. századi gyönyörű magyar úri hímzésekről, amelyek dédanyáink finom izlését, művészi érzékét s mindig bámulatos hímzési készségét dicsérik.

A kiállítás alkalmából nemrégiben itt járt svéd hölgyek is elismerték, hogy eltekintve a szövéstől, a magyar nép művészi

készségének régibb alkotásaival a svédek nem versenyezhetnek. Ellenben a jelenkori háziipari munkákat tekintve, az összehasonlítás feltétlenül a svédeknek kedvez. Mert sajnos, népművészetünk sokfelé teljesen elpusztult, helyenként pedig, ahol megvan vagy iparszerű foglalkozássá vált, kivetkőztették azt eredeti mivoltából, degenerálódott. Silányabb lett a matéria, mint volt hajdanta, átformálódtak az egészséges, erőteljes, becsületes magyaros díszítések; valami kétségbeejtő zagyvaság került helyökbe, aminek semmi köze sincs sem a magyarsághoz, sem a művészethez.

Kevés, nagyon kevés hely van Magyarországon, amelynek mai háziipara a letünt idők népművészetének színvonalán áll. És e szomorú pusztulást és visszaesést nem csupán a gyáripar romboló, nivelláló, a művészi kulturával ellentétes hatása okozta, hanem különösen a szociális bajok, a megélhetés nehézsége, az amerikai kivándorlás és egyes lelketlen kufárok önzése.

Lelkes, önfeláldozó apostolok, mint Ruskin, Morris, a svéd Hazelius, a német Lichtwark, Brinckmann és mások, felrázták a közönség és a kormányok közönyét, rámutattak a végzetes veszedelemre, az etikai és közgazdasági károkra, amelyek a nép házi foglalkozásának elpusztulásával a nemzetek életbevágó érdekeit veszélyeztetik. Az emberi kézimunka értékelésében, az ipar és művészet kölcsönhatásának megismerése kérdésében Ruskinnek és híveinek hatása, mint tudjuk, Britannia határain túl is messze érezhető volt. Az egyszerű stockholmi polgár, Hazelius doktor, úgyszólván egymaga teremtette meg a világ egyik legcsodálatraméltóbb népművészeti múzeumát, a Nordiska Museet-et, a német és osztrák államkormányzat óriási összegeket áldoz a háziipar tervszerű felkarolására s fejlesztésére. Bécsben beleolvasztották az osztrák tartományokban előbb egymástól függetlenül s komoly felelősség nélkül működő társadalmi jellegű egyesületeket, bizottságokat a K. K. Anstalt für Frauenindustrie nevű intézménybe, amely nagy körültekintéssel, a különböző helyi viszonyok alapos ismeretével s a legjobb művészi és kereskedelmi tényezők bevonásával megállapított programm alapján működik az osztrák háziipar érdekében s évenkint számottevő értékekkel gazdagítja Ausztriát.

Az osztrák háziiparnak ez a nagyarányú központja, mely Ausztria legszegényebb vidékein is virágzó és áldásos háziipart teremtett s jelenlegi szervezetében a kartellek erejét egyesíti a nagyipar termelőképességével, a legutóbbi három év alatt nagyszabású munkásságot fejt ki. Van 48 csipke- és himző-tanfolyama, 50 tanműhelye, amelyekben divattechnikákat tanítanak, 180 tanítója és tervezője és mintegy 25,000 munkása. Évi termelése már most meghaladja a két millió koronát. A központi igazga-

tásnak hét szakosztálya van. Az 1. az adminisztratív ügyeket intézi; a 2. a didaktikai, melynek hatáskörébe a 15 tanítónő részére alapított internátus is tartozik; a 3. a kereskedelmi, mely az egyesült eladóhelyiségek útján a belföldi detailüzletet intézi és a közvetítő nagykereskedelem mellőzésével a külföldi kivitelről is gondoskodik. Ezeken kívül van négy technikai szakosztály; kettő a csipke fejlesztésével, a harmadik a himzéssel, a negyedik pedig a divatmunkák fejlesztésével foglalkozik. Emellett gondoskodnak az anyagok beszerzéséről, új mintákról, azok sokszorosításáról s a munkatelepek és tanfolyamoknak munkával való ellátásáról. Kiegészíti a szervezetet egy technikai és egy művészi műterem, amelyben hivatott művészek a szükséges terveket készítik.

Legmeglepőbb hatása annak a nagystilű szervezésnek, mely nagy körültekintéssel osztja ki a szerepeket s a különböző tényezők eredményes együttműködését biztosítja, abban nyilvánul, hogy munkásainak átlag 10 százalékkal több jövedelmet biztosít, mint amilyen keresetet érhetnek el a szervezeten kívül álló munkások. E mellett negyedévenként a munkások még a tiszta jövedelem arányában jutalékokat is kapnak, külön nagy segélyalapból pedig az inségesek, betegek a szükséghez mért rendkívüli támogatásban is részesülhetnek. Csak idő kérdése, hogy a munkások részére felállítják a népkonyhákat és általános betegbiztosításról is gondoskodnak. Megjegyzendő, hogy ennek az állami intézetnek az osztrák kormány 2.000,000 korona forgótőkét bocsátott rendelkezésére, ezenkívül 300,000 koronás állandó évi segélylyel támogatja és központi telepei számára Wienben céljaikra teljesen berendezett s gépekkel, szerszámokkal, bútorral, stb.-vel felszerelt két házat adott használatra.

Hasonló egészséges szervezkedést és ennek révén elért szép eredményeket látunk a svédeknél. Ott a Föreningen för Svensk Hemslöjd maga köré gyűjti, irányítja és támogatja a vidéki kisebb egyesüléseket. Célja, hogy a népnek veleszületett művészi érzékét és az ipari munkában való évszázados készségét fenntartsa és fejlessze. Ott pedig, ahol a gépipar versenye már egészen kipusztította a háziipari foglalkozást, életre akarja kelteni azt. Jól jövedelmező mellékkeresetté akarja tenni a népnek e foglalkozását, hogy a kevésbé termékeny vidékeken lakó, vagy rossz termés, elemi csapások által sújtott népnek a hazai rögön való biztos megélhetésre módot adjon. Mert mindenfelé belátták igazságát annak, hoyy a háziiparnak visszaesése és pusztulása volt — különösen Svédország északi részében — oka a mindgyakrabban ismétlődő éhinségeknek s az amerikai kivándorlásnak.

Ideális céljait a svéd háziipari egyesülés csakis megfelelő

anyagi tőke segítségével és az egész országra kiterjedő célszerű oly szervezettel érhette el, mely a népet foglalkoztatta és termelésének gyors értékesítéséről is gondoskodott. Magánosok és a kormány készségesen megadták a szükséges összegeket; az ország sok vidékéről felhangzó vészkiáltás a Svensk Hemslöjd Egyesület vezetőit gyors és erélyes munkára serkentette. Ruskin eszméi itt is behatoltak már a társadalom minden rétegébe s fölkeltették az esztétikai-erkölcsi nevelés iránt való érdeklődést. Ez lényegesen megkönnyítette a termelt munkák értékesítését. Mert a közönség megtanulta becsülni a hazai háziipari munkáknak jóságát, tartósságát, a szinek valódiságát s ezért meg tudta ítélni azok értékét, szemben az olcsóbb gyári tömegtermeléssel.

Nehezebb feladat volt ismét rábirni a távoleső falvak lakosságát a háziipari foglalkozás folytatására, illetőleg megkezdésére. Hiányzottak a nyersanyagok, sőt gyakran a mellőzhetetlen szerszámok sem voltak már meg. Nemesebb ipari munkákkal való foglalatoskodás, mint például a csipkekészítés, éppen nem igérkezett hálásnak. Hiszen a városi emberek sokkal olcsóbban kapják a gépcsipkét s a falusi nagy szorgalommal készült csipkét kinálgató házalók nem tudtak túladni portékájukon s csüggedten, éhesen tértek haza. Különösen az északi vidékek lakosságát kétségbeesett csüggedés fogta el.

Ekkor a Slöjd Föreningen megbizottai fáradhatatlanul beutazták Svédország minden zugát, hogy alaposan megismerjék a háziipar állapotát és a lakosság helyzetét. Egy borzasztó éhinség évében Zickermann Lili kisasszony, a Hemslöjd Egyesület lelkes igazgatónője, Norbottenig, a Lappvidék legészakibb helységéig hatolt föl, hogy alaposan megismerje a lappok munkakészségét és készítményeinek értékesítésével nyomorukat enyhítse. Ki akarta ragadni a népet tompa fásultságából, amibe elmerítette őt a hosszú téli éj; mert ha a legszükségesebb élelemre sem tellett, még kevésbé volt módja világításról gondoskodni. Ezért kénytelen volt egyes állatok módjára téli álmot aludni.

Nagyon meghatóak Zickermann kisasszony útijegyzetei. Elsősorban kellő mennyiségű élelmet szállíttatott az inséges vidékekre. Azután behatolt a kunyhókba, hogy megtudja, miféle eladható holmikat tud a nép készíteni. A férfiak berakott munkákkal diszített nyelű szép késeket mutattak, iramszarvas bőréből készült eredeti formájú cipőket, díszes szánokat, fényes fémdiszitésű lószerszámot, stb.-t. Az asszonyok megmutatták mélytüzű szinekkel festett gyapjufonálból készült szőtteseiket: itt-ott akadt jó, erős házi vászon is. A lappok örömmel megigérték, hogy dolgoznak, ha megveszik készítményeiket. Arról persze fogalmuk sem volt, hogy mily ősi művészi erő és egész-

séges színérzék felett rendelkeztek. Így a távoleső, igen mostoha viszonyokkal küzdő Lappvidék is érezte áldásos hatását a Hemslöjd Egyesületnek, mely immár kitünő szervezetével behálózta az egész svéd királyságot.

A háziipar fejlesztésére irányuló működésében rendszerint a következőképpen jár el:

Azokat a vidékeket, a melyekben a háziipar még nem pusztult el, ellátja megfelelő anyaggal és megrendelésekkel. Évente kétszer nagy vásárt rendez, amelyeken megbízható személyek — többnyire tanító vagy tanítónő — útján kiosztja a nyersanyagot és méltányos áron átveszi a kész munkát. Oly vidéken pedig, a hol a háziipar kipusztult, iskolákat alapít az egyesület. Elsősorban pedig azon van, hogy a régi technikákhoz értő legjobb munkást vagy munkásnőt alkalmazza tanítómesterül. Amennyiben a helyzet olyan, hogy a központból kell kiküldeni tanítót, akkor annak mindenekelőtt alaposan tanulmányoznia kell az illető vidék népművészetét s a tanítás a meglevő munkákból indul ki. Kiváló stockholmi művészek készítik a jelenkor követelményeihez alkalmazkodó terveket, a Nordiska Museet gyűjteményeiben őrzött régi népművészeti munkák felhasználásával. Az iparművészeti múzeumban rendezett svéd kiállításon volt szép szőttesek, csipkék, népies himzések, cserepek, stb., jó részben a Svensk Hemslöjd hatása alatt álló munkatelepekből kerültek ki és kézzelfogható bizonyítékai az egyesület áldásos, eredményes munkásságának.

Nálunk Magyarországon is az utolsó egy-két évtizedben erősebb mozgalmak indultak meg a háziipar érdekében. Tavaly február havában megalakult a kereskedelmi kormányzatnak hathatós támogatása mellett, Izabella főhercegnő védnökségével s igen előkelő társadalmi körök bevonásával, az Orsz. Háziipari Szövetség, szintén azzal a czélzattal, hogy a magyar háziipart fejlessze s termékeinek értékesítését előmozdítsa. Ugyancsak a háziipar, első sorban a csipkekészítés fellendítése érdekében szervezték újabban az orsz. iparművészeti iskola háziipari osztályát, amely máris az ország különböző részeiben fióktelepeket létesített. E kétségtelenül a legnemesebb intenciókból eredt intézményekről egyelőre megállapíthatjuk, hogy az Orsz. Háziipari Szövetség fennállásának tíz hónapja alatt máris számottevő forgalmat tud felmutatni, az iparművészeti iskola háziipari osztálya pedig 1909. év tavaszán rendezett első kiállításán megmutatta, hogy jeles művészi erők és szakképzett tanítónők felett rendelkezik.

Háziiparunk kétségtelenül megállapítható hanyatlásának okát nem mindig a népben, a helyi körülményekben, hanem sokszor az úgynevezeett fejlesztés módjában kell keresnünk. Ná-

lunk ugyanis a háziiparnak védelmére, fejlesztésénél követendő eljárás irányítására paragrafus nincs. Háziipart «fejleszthet» mindenki, akinek erre kedve van. Falusi jegyzők, plébánosok, földbirtokosok, orsz. képviselők, egyesületek, tettvágyó hölgyek stb. mind-mind hivatottságot éreznek e nagyfontosságú ügy felkarolására s e túlbuzgóságnak végeredményben rendszerint maga az ügy vallja kárát.

Éppen ezért valami védőtörvényre, vagy más hasonló hatásos intézkedésre, a megfelelő jogokkal, tekintéllyel felruházott, komoly felelősséggel vezetett és a kellő anyagi és erkölcsi erő felett rendelkező központi fórumra van sürgősen szükség, amely hazánk háziiparának ügyét egységesen, tervszerűen és a művészeti, kereskedelmi és szociális szempontok harmonikus összeegyeztetésével vezesse. Úgy láttuk, hogy az Orsz. Háziipari Szövetség jelen szervezetében a kereskedelmi tevékenységet a kellő hozzáértéssel, jól végzi. Ellenben egyéb, ennél nem kevésbé fontos tennivalóit működedvelők irányítják. Minthogy pedig ily eténkép a szövetség akciójához fűzött jogos kívánalmak kellőképen biztosítva nincsenek: az Orsz. Háziipari Szövetség jelen szervezetébe bele kellene vinni az idevágó ügyek intézésére szakbeli, hozzáértő komoly erőket és biztosítani ezeknek érvényesülését az egész vonalon, vagy, ha az Orsz. Háziipari Szövetségben a dilettáns elemek hatásköre csorbítatlanál megmaradna a jövőben is, akkor a Háziipari Szövetség fölé, annak, mint egyéb hasonló célú egyesülések működésének ellenőrzésére s a szükséghez képest irányítására kellő jogkörrel felruházott külön háziipari állami központnak, vagy tanácsnak felállításáról kellene gondoskodni. Mert mindaddig, míg e téren az ötletszerűség, a dilettantizmus vezet, a művészi, szociális és anyagi érdekek vagy egyoldalúan vagy éppen nem érvényesülnek és bárki minden felelősség nélkül beavatkozhatik; háziiparunknak az a része, amelyhez a művészetnek is köze van, az egnséges fejlődés útjára nem juthat.

De a háziiparnak többi, a művészettel vonatkozásban alig álló ágai is nagyon rászorulnának egy nagyobbarányú, egységesen s tervszerűen vezetett akcióra, mert csak úgy tölthetik be a nemzetünk közgazdasági életében részökre kijelölt fontos hivatást.

A háziipar fejlesztésére irányuló ilyen akciónak a nehéz feladatok egész komplexumát kell felölelnie. Mert áldásos és tartós hatású csak akkor lehet, ha a háziipar fejlesztésével szorosan összefüggő népnevelési, technikai-didaktikai és kereskedelmi feladatokat összhangzóan megoldani tudjuk. E feladatokkal járó nehézségek annál nagyobbak, mennél hátramaradottabbak az illető vidék népessége és háziipari készítményei. E feladatok fontossága pedig növekedik ott, ahol a háziiparnak életbevágó közgazdasági és szociálpolitikai szerep jut.

A hazai háziipar fejlesztésére irányuló nagyobbszabású akció munkaprogrammjának s annak végrehajtására szólgáló eszközök megállapításához azonban mindenekelőtt alaposan ismernünk kellene háziiparunk jelen helyzetét. Ezt ma nem ismeri még senki. Vannak ugyan egyes felkaroltabb vidékekről bizonyos alkalmi feljegyzések, tapasztalatok, de ezeket még rendszeresen nem állították össze s nem egészítették ki a hiányzó adatokat. Ezért az egész országra kiterjedő, tervszerű, egységes eljárással meg kellene szerkeszteni hű képét, mintegy kataszterét, az egész magyar háziiparnak. E képből tisztán látnunk kellene, hogy az ország mely vidékei azok, amelyekben a háziiparnak tradiciója van, hol folytatják még a munkát, jól végzik-e azt vagy rosszul, miben van hiány, mely vidékeken szünt meg vagy nem is volt még a háziiparszerű foglalkozás; hol van talaja a művészi irányú munkának, hol csupán a szorosan vett ipari dolgoknak; van-e felesleg nyersanyagokban, hol szorul a nép nyersanyag behozatalára, miképpen szerzi be azt, rendeztek-e már háziipari tanfolyamot, hol vált be, hol nem? S ha nem volt eredményes, mi vott ennek az oka? Milyenek a bérviszonyok? stb. Egyszóval a csataterv elkészítése előtt meg kell ismerni a terepet s ehhez a terepfelvételi munkához a legjobb, leghivatottabb erőket kellene igénybe venni. Úgy emlékszem, a kereskedelemügyi miniszterium mintegy tiz évvel ezelőtt megcsináltatta az egész ország ipari termelésének pontos statisztikáját. A nagy iparfejlesztési akció ez *után* indult meg, amidőn a miniszterium már alaposan ismerte a helyzetet. Hasonló intézkedésre volna szükség a háziipar érdekében is, mert mindaddig, míg e részben a jelen állapotokat kellőképpen nem ismerik, nagyobbarányú eredményes háziipari akcióról szó alig lehet.

Ez volna az első lépés. De ezzel egyidejűleg sok egyéb hasznos intézkedést lehetne megtenni. Összeírni és nyilvántartani kellene az ország minden védékén élő azokat az egyéneket, akik kiválóan értenek valamely háziipari foglalkozáshoz, hogy első sorban őket lehessen felhasználni tanítómesterekül. Ha pedig a nép — mint azt sok helyen látjuk — idegenkedik a háziipari munkától, kezdetben jutalmakkal, később megfelelő megrendelések biztosításával kellene azt munkára bírni.

Fontos feladat vár azokra, kik egy ilyen háziipari központnak a néppel való érintkezését közvetítik. Egy kíváló, nagyforgalmú régi üzlet tulajdonosa, aki a maga nagy szükségleteinek egy részét háziiparszerüen készítteti, a közvetítő szerepre — épp úgy, mint a svédek — igen alkalmasnak találta a tanítókat. Ezeknek a feladata a munkások kiszemelése, a megrendelés, a nyersanyag s a mintáknak kiadása, a munkák ellenőrzese, összegyűjtése s a központba való szállítása és a munkabérek kifizetése.

Amit az említett kereskedő a maga szakmájában végez, azt lehetne az egész országra kiterjesztve szervezni.

Háziiparunknak nagyobb fokú fellendülését akkor érhetjük el, ha a termelt munkák és árúcikkeknek gyors értékesítését, általában pedig részökre állandó piacot biztosítunk. Ez pedig csak a kereskedelmi köröknek hathatós támogatásával lehetséges. Tapasztalásból tudom, hogy sok derék kereskedőnk van, aki szivesen veszi a magyar munkát, csupán megkivánja, hogy az ár és minőség dolgában jogos igényeinek megfeleljen és hogy pontosan betartsák a szállítási határidőt. Hogy pedig ezeket a kivánságokat jól szervezett munka mellett kielégíteni lehet, azt az osztrákok és svédek példája is bizonyítja.

Egyesüljenek tehát nálunk is — minden mellektekintet nélkül — a legjobb erők, első sorban azok, amelyek az ügyhöz értenek, azt komolyan szeretik s szívesen, igaz lelkesedéssel dolgoznak is érte. Fejlesszék ezek a meglevő szervezeteket, vagy ha kell, alakítsanak újat és olvasszák ebbe a meglevőket, de csinálják meg a szervezkedést s végezzék a háziipar fejlesztésének munkáját úgy, hogy abból tartós áldás fakadjon az egész országra.

Elődeinknek ránk maradt népművészeti kincseit szemlélve, ne kelljen többé szégyenkeznünk a Jelen magyar népe munkakészségének és ízlésének visszafejlődésén. Ébresszük és fokozzuk népoktatásunk intenzív fejlesztésével a népben szunnyadó tehetségeket. Tanítsuk meg a közönséget és a munkást egyaránt, hogy szeresse, becsülje meg a jó munkát; különböztesse meg a szépet a cifrától, a hivalkodótól, az igazat a hamistól.

Az ilyen munkához lelkes, ügyszeretettől áthatott, alapos készültségű, önzetlen kúltúremberek kellenek. Nem tiszta forrásból eredő érdeklődéssel, felületességgel csak árthatunk az ügynek. Ezért ezek ellenében sürgősen védekeznünk kell.

Györgyi szerint a svéd kiállítás a népművészet és a háziipar fejlesztésén kívül megszívlelni való példát adott a modern női kézimunkák készítésében is. A Magyarországon készülő női kézimunkák átlaga ugyanis igen alacsony művészeti színvonalon áll, csak *kivételesen* készítenek értékes, művészi szempontból nem kifogásolható munkákat is. De ezek csak igen szórványos kivételek. Hölgyeink a kézimunkában való készségöket általában az iskolákban szerzik meg; egy részök az igariskolában fokozza, tökéletesíti készségét s ez intézetek évvégi kiállításai a munkák megcsinálásának szempontjából rendszerint rászolgálnak azokra a superlativusokra, amelyekkel a lapok tudósítói róluk megemlékezni szoktak.

Ha azonban a formák művészi elrendezését s technikák ötletességét nézzük, általában pedig művészi gondolatot, nemesebb

ízlést, eredetiséget a színek, anyagok harmonikus összeválogatását keressük, akkor bizony találunk kifogásolni valót bőven.

Szomorú tapasztalatra jutunk, ha a női kézimunkák eladásával s idevaló minták árusításával foglalkozó boltjaink jó részében felhalmozott kézimunkákat nézzük. Néhol a legjobb szándék, becsületes, kitartó munka, sokszor bámulatba ejtő ügyesség, drága hozzávaló végeredményben értéktelen, bántóan barbár ízlésű tárgyat alkot. Hogy ez így van, annak okát első sorban nőnevelésünk fogyatékos voltában látom. Polgári, felső leányiskoláinkban, a tanítónőképzőkben, a sok zárdai nevelőintézetben minden egyebről esik szó tanulás közben, csak ízlésről nem. Kérdés, hogy a kézimunkatanításra képesítő tanfolyamokon adnak-e útbaigazítást a szakmunkabeli tárgyak esztétikai értékének megitéléséhez, mutatnak-e rá az e téren általánosan tapasztalható téves nézetekre, meggyőzik-e a tanítványokat az anyag, rendeltetés, megmunkálás módja és a diszítés elrendezése között való szoros egységnek szükséges voltáról, általában pedig tanítják-e megkülönböztetni a rosszat a jótól, a művészit a művészietlentől stb. Az eredmény, hogy mindezekben a tudnivalókban a kézimunkatanítónők meglehetősen tájékozatlanok. Abban a kevés iskolában, amelyekben tűrhető vagy kedvezőbb eredményt érnek el, az érdem rendszerint a rajztanítónőt illeti meg, aki a kézimunka tanításával foglalkozó kollégáját támogatja és az orsz. képzőművészeti főiskolán szerzett alapos esztétikai ismeretei segítségével biztosan igazodik el, ha minták megválasztásáról, akkor is, ha önálló tervezésről van szó.

Épp ezért nagy örömmel és megelégedéssel fogadja Györgyi az újabban történt azt az intézkedést, amely lehetővé teszi, hogy rajztanítónőjelöltek a budapesti áll. nőipariskolában egyidejűleg végzett tanulmányaik alapján a kézimunkatanítónői képzettséget is megszerezhetik. Ezzel jövőben oly esztétikai képzettségű kézimunkatanítónők kerülnek majd az életbe, kik bizonyárára minden tekintetben derekasan állják meg majd helyöket.

Ez azonban a jövő zenéje. Ma úgy áll a dolog, hogy a kézimunkatanításnál úgyszólván kizárólagosan a divatlapok és az «előnyomó» boltosok többnyire igen selejtes mintarajzait használják. Hiszen, mióta a Mintalapok megszűntek, azóta művészi színvonalon álló hazai kiadványunk nincs, amely e részben kielégithetné a szükségletet. A kedvtelésből, belső lelki szükségből vagy kenyérkereső célzattal otthoni kézimunkával foglalatoskodó hölgyek ezrei ma még — jobb híján — épp úgy rászorulnak a külföldről importált silány mintarajzokra, mint az iskolák százezrekre rúgó növendékserege, Nem csoda tehát, ha munkájuk eredménye olyan elszomorító, amilyen az valóban.

Mit látunk a svédeknél? Azt, hogy kiváló gondot fordítanak

a kézimunkatanítónők művészi képzésére, ízlésök nemesítésére, hogy a jeles tervező úrinőknek egész sora ellátja az iskolákat, a kézimunkatelepeket szebbnél-szebb művészi tervekkel, hogy e telepek közt olyan magas színvonalú intézmények is vannak, mint a jeles Branting Ágnes vezetése alatt álló stockholmi Licium, a Handarbetets Vänner-Egyesület, amely intézetek mindig választékos állandó kiállításai nemesítő hatásúak az egész svéd hölgyközönségre és az iskolákra egyaránt. De tanulhatunk még egyebet is. Megtanulhatjuk azt, hogy az egyházak kézimunkaszükségletei beszerzésénél nem a derék plébánosok vagy apácazárda-főnökök ízlése dönt, mint nálunk a legtöbb esetben, hanem hozzáértő, bevált fórumok tanácsa szerint járnak el.

Az Orsz. M. Iparművészeti Társulat részéről kézimunkatervekre hirdetett általános nagy pályázat megmutatta, hogy nemzetünk nem szűkölködik képzett, invenciózus, friss művészi erőkben, amelyeknek csak munkateret, érvényesülésökre alkalmat kell adni. Mindazoknak, akik hisznek a női munka nagy kultúrerejében, s annak megnemesítését kívánják, módot kell keresniök művészi erőinknek e téren való mennél általánosabb kiaknázására s megkeresni az eszközöket arra, hogy a közönségnek, első sorban az iskolák növendékseregének ízlését neveljék, finomítsák és hogy mindenki részéről hozzáférhető közkinccsé tegyék a ránk maradt örökbecsű, szép, régi magyar kézimunkák kifogyhatatlan formakincsét. És ha ez mind meglesz, gondoljunk hálával a svédekre, kik nekünk ebben is oly megszívlelni való jó példát adtak.»

Eddig a tanulságos cikk. Sokat és sokszor hangoztattuk ezeket magunk is. Györgyi Kálmán becses megjegyzéseit azonban nem csak a kézimunkatanítással foglalkozók, de ezt a tanítást szervező és intéző körök is megszívlelhetik. S az ügy érdekében kívánjuk, hogy szívleljék is meg.

Budapest. —*a.* —*a.*

HAZASZERETET ÉS IPARPÁRTOLÁS.

(Levél a szerkesztőhöz.)

. . . Korom és egészségi állapotom távol tart a fővárostól, de gondos figyelemmel kisérem a távolból is az ott folyó életet. A politikáról s a napi eseményekről a napilapok, a nők munkásságáról kedves női lapjaim, köztük a «*Nemzeti Nőnevelés*» tájékoztat. Nagyon szeretném, ha a Nemzeti Nőnevelés hazaszeretetre és szociális munkára biztató cikkeit minél többen olvasnák, különösen tanítók és tanítónők, hogy nemes irányát a gyermekek nevelésénél követnék. A nekem járó füzeteket oda is ajándékozgatom a n.-szalontai iskolának, (ahol én jó tanulók jutalmazására már régebben 2300 korona tőkét tettem le). Különösen felhívtam figyelmüket a «Maderspachnéról» és «Az iskolai jótékonyság»-ról szóló cikkekre (1909 jún. füzet), meg a Damjanichnéról a legutóbbi füzetek egyikében megjelent kegyeletes megemlékezésre.

Ez az utóbbi engem valóban nagyon meghatott, mert én is ismertem Damjanichnét egész szeretetreméltóságában. Akkoriban, mikor a Magyar Gazdasszonyok Egyesületét megalkotta, én is segítségére siettem s mint az egyesület alapító tagja részt vettem az árvaház fejlesztésére irányuló tanácskozásokon. Mikor az egyesület a Damjanich-utcában levő szép nagy telken az árvaházat felépítette, sürgettem az összejöveteleken, sőt a lapokban is, hogy a leányokat gazdasági ismeretekre tanítsák (befőzés, kandírozás, virág- és konyhakertészet, tehenészet stb.). Szavam akkor nem talált tetszésre, pedig hova feljődhetett volna azóta az árvaház gazdasági iskolája! Most hallom ott is, másutt

is (Amizoni intézet) tesznek ilyen irányú kisérletet, de e kisérletek eredményét nem ismerem. Ideje is lenne az árvaház, illetve az azt fenntartó egyesület több mint 40 éves történetét megírni. Azt hiszem velem együtt sokan lennének, akik örömmel vennének tudomást az árvaház nagyarányú fejlődéséről.

A magyar leányoknak jó gazdasszonyokká való nevelését bizony elsőrendű szükségletnek tartom ma is. Általában azt hiszem, hogy cselekvés, munka által jobban lehetne rájuk hatni, mint elméleti oktatás által. Nekem bizony nagyon fáj látni, hogy a sok jó iskola és az igazán sok tanulás mellett a leányok és az asszonyok nem emelkedtek érzésben, különösen hazafias érzésben annyira, mint óhajtanám. Igazán megdöbbenéssel olvastam az «Iparvédelem»-ben, hogy a zsolnai posztógyár készítményeinek 20%-át sem tudja Magyarországon elhelyezni. Nem kell itthon, holott külföldön kapva-kapnak a kitünő készítményen.

Hiába volt tehát a nagy hazafias felbuzdulás pár év előtt; a magyar asszony megint csak elfordul a magyar ipar termékétől s külföldit keres, külföldit pártol. Ki sem mondhatom, menynyire fáj nekem ezt látni; mert mi ez, ha nem hazafiatlanság, a *haza nem szeretése*. «Egy gondolat bánt engemet» sóhajtok Petőfivel, Hazámat szeretetlenül látva, halni meg. Azt hiszem, a kedves szerkesztő is osztja velem ezt a szívettépő fájdalmat s nagyon szeretném, ha a «Nemzeti Nőnevelés»-ben ismét szóvátenné, olvasóinak megmagyarázná, hogy a haza szeretetének legszükségesebb, legnemesebb módja a magyar ipar pártolása.*

Szeretném, ha meghatni tudnám a nők szívét, azon nők szívét, kik arról panaszkodnak, hogy el van zárva előlük a tér, melyen hazaszeretetüket megmutathatják s azokét, kik csak az élet örömeit keresik s kötelességeiket nem ismerik; szeretném, mondom, meghatni szívüket, hogy a haza iránti szeretet gyakorlásának ezt a leginkább hozzájuk illő módját megismerjék

* Ezen magyarázat helyett közöljük magának a lelkes magyar nagyasszonynak iparpártolásra buzdító sorait. *Szerk.*

és megszeressék. Mert ez a gyönyörű szép haza a szó szoros értelmében ezer sebből vérzik, olyan sebekből, melyeket gyermekei ütnek rajta. A nyugati civilizációnak nagyon sok rossz oldalát tanultuk el anélkül, hogy az igazi míveltséget elsajátítottuk volna. A kényelemnek, semmittevésnek hódolunk és az élvezetek sokaságát a túlságig szeretjük; a divat mindennemű hóbortját követjük, melyeket immár csak félig telt erszényeink nem birnak meg s következnek: az adósságcsinálás és a bűnök lajstroma. Miért nem tanuljuk meg a nyugatiaktól a munka szeretetét, a takarékosságot, a számitani tudást, melyek nélkül józanul élni nem lehet? Mintha az az ezer év, mely fölöttünk elviharzott, csak arra lett volna jó, hogy őseink erényeit, mint foszlott rongyokat, eldobjuk s martalékul essünk a fényűzés démonának, mert csak fényleni szeretünk és fennlebegni, mint a léghajó, melynek nincsen súlya és üres a belseje.

A szépet szeretni minden művelt lény feladata; de csak a valódi szépet. A férfiaknak, ha egy nőre néznek, nem az ékszereket, a csipkék halmazát és a kalapok torzalakjait kellene tekinteniök, hanem a szív nemességét. Mert a nők azt a sok fáradságot, időpazarlást és költséget azért hozzák áldozatul a külsőségeknek, hogy a férfiaknak tessenek, hogy figyelmüket magukra vonják. Ha a férfiak nem hódolnának jobban az öltözködés művészetével körülvett hölgyeknek s nem mellőznék a társas összejöveteleken is a szerényebb, komolyabb leányokat, bizonyára kevesebb asszony keresné életcélját a ruhával való fel- és kitűnésben.

De ha ez ma így van is, erősen hiszem, hogy meg lehet változtatni. A nőknek kell magukat és a haza érdekét többre becsülniök és — mert egy fecske nem csinál tavaszt — egyesülniök kell egy szent fogadalomra. Fogadjuk fel, hogy az egyszerűséget igyekezünk magunk körül — ruhában, háztartásban — megvalósítani és a lehetőségig *megelégszünk a hazai iparral.* Többet törődjünk gyermekeink ápolásával, tanítsuk meg őket kicsiny korukban a munkára és a hazaszeretetre. Ügyeljünk magunk a házunk rendjére, osszuk be háztartásunkat oly taka-

rékosan, amennyire ezt körülményeink megengedik és kerüljük a most lábrakapott «kávéházlátogatást». (Egy nő sem kecses a kávéházban.) Ehelyett teremtsük otthonunkat kellemessé és vidámmá, hogy férjeink, — fiaink és leányaink — otthon találják magukat legjobban s ne meneküljenek füstös kávéházakba. Ehhez természetesen az is szükséges, hogy ne untassuk családtagjainkat örökösen cseléd- és házi-nyomorúságaink ismételgetésével, hanem vonjuk bele társalgásunkba az őket érdeklő témákat.

Szeretném, ha ilyen fogadalmak megtartására egyesülnének nők és férfiak egyaránt. Úgy, amint az alkohol élvezete ellen fogadalmat tesznek, ünnepesen igérve, hogy amit fogadtak, megtartják s másokkal is megtartatni törekszenek. Nem gondolom, hogy ezért alapszabályokkal, elnökséggel és tisztikarral felfegyverzett *egyesületet* alkossunk, de azt óhajtanám, hogy ilyen igéretnek megtartását férfiak és nők nevük aláírásával biztosítanák. A férfiak nyilatkozata azért különösen fontos, hogy a nők meggyőződjenek arról, hogy ha egyszerűbben öltözködnek és kezük a munkától kissé kérgesebb is, azért nem fognak kevésbé tetszeni a férfiaknak, férjüknek.

Nagyon kivánatos, hogy a családok ilyen fogadalom tételével védjék saját jólétüket s ezáltal tegyenek szolgálatot a haza érdekeinek. Mert az *egyszerű takarékos életmód és a hazai iparcikkek fogyasztása által az általános jólét és megelégedés nőttöni nőni fog a hazában.*

Ne tessék azt gondolni, hogy a magyar közönséget ilyen magatartásra nem kell ösztönözni. Tudom, hogy sokat hangoztatták ezt ezelőtt is már mindenütt s a Nemzeti Nőnevelésben különösen. De az ilyen életbevágó, a nemzet életét fenntartó igazságokat nem ismételhetjük eléggé, hogy mindenkinek megerősödjék a tudatában. Hiszen számos tapasztalat bizonyítja azt, hogy eddigi sürgetéseinknek nem volt foganatja. A zsolnai posztógyár példája szerint gyakran látjuk, hogy sem a kereskedők nem óhajtják a magyar ipar termékeit raktáron tartani, sem a közönség nem keresi azt, sőt csak ritkán hajlandó a

magyar készítményekkel megelégedni s vonakodik a magyar gyártmányt elfogadni, mert rossznak tartja. Némely hazafias kereskedő egész nyiltan bevallja, hogy nincs bátorsága a magyar ipari tárgyakat kínálni, mert a magyar terméket is csak külföldi címkék alatt vásárolják szívesen. Tudomásom van róla, hogy magyar uradalmakban készített sajtokat nagy mennyiségben szállítanak *olcsón* külföldre s visszavásároljuk ugyanazt külföldi bélyeggel ellátva *drágán* a külföldi cégektől.

Ezt tesszük mi most, midőn szegénységünket annyira érezzük, midőn hazánk érdekeit mindenfelől támadják, midőn látjuk a hatalmas nemzeteket iparuk fejlesztése és érvényre juttatása érdekében milliókat áldozni. Hogy ez az érthetetlen közöny és oktalan gazdálkodás előbb-utóbb az egész nemzet tönkrejuttatására vezet, az kétségtelen, mert büntetlenül bűnt elkövetni nem lehet.

Ezeket tekintetbe véve ajánlom én a magyar ipar pártolása, az egyszerűbb életmód megvalósítása és a készpénzfizetés gyakorlása céljából a jobbak, a megértőbbek, a hazát igazán szeretők társulatba való tömörülését. Ismétlem nem tagdíj, nem elnökség és gyűlésezés, hanem őszinte és komoly elhatározás kötné össze az «Egyszerűségi liga» tagjait.

Tegyünk szervezésére kísérletet!

Feketebátor. *Idősb Lovassy Ferencné.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung. A Frauenbildung ezidei évfolyama januári számának első cikke nagyon általános érdekű tárgyról értekezik. Teszi ezt sok finom megfigyeléssel és mély, de emellett lekötő logikával. Schultze Károly ugyanis «alak és tartalom» címén felveti itt ezt a jól ismert fogalompárt. Kiindul abból, hogy ezeknek a szavaknak az eszthetikában milyen fontos szerepük van. Rámutat arra, hogy minden elterjedtségük mellett is milyen nehezen meghatározhatók külön-külön és egymáshoz való viszonyukban egyaránt; felemlíti, hogy minden tág értelmük ellenére mennyire biztosan és gyakran használtak ebben a mondásban, hogy «klasszikus az olyan mű, melyben tartalom és forma megfelel egymásnak». Majd hibáztatja ezt az elterjedt és alapvető mondást olyan határozottan, hogy evvel a kijelentésével útbaigazításul és könnyítésül szolgál további széleskörű magyarázataihoz. Hibáztatja ezt a mondást már csak azért is, mert szerinte homályos és határozatlan eszthetizálásra vezet különösen a leányiskolákban, vagyis olyan valamire, amire épen ott semmi szükség sincs; de meg hibáztatja főleg amiatt, mert azt tartja, hogy ez az összefoglaló viszonybahozás hamis; hogy az ilyen összhang egyáltalában megállapíthatatlan; hogy az ilyen megegyezés semmiféle kritériumot nem szolgáltathat esztheticai értékbecslésekhez.

Ezt a rövid kategorikus és nagyon világos állítását a továbbiakban meggyőző fejtegetéssel bizonyítja. Legjobban beláttatja ezt magával a végeredménnyel. Ebben elmondja, hogy csak hasonlók hasonlíthatók össze; hogy tartalom vagyis élmény, forma vagyis kifejezés nem hasonlók; hogy a tartalom, az élmény maga közvetetlenül megközelíthetetlen.

A bevezetéstől a végeredményig beszél az irodalom anyagának: a nyelvnek, a beszédnek, a szavaknak a lényegéről, használatáról, keletkezéséről, azoknak a viszonyáról a fogalmakhoz, az eszmékhez és az egyes konkrét dolgokhoz. Mindevvel is azt akarja bizonyítani, hogy mennyire lehetetlen pontosan számot adni a kifejezések tartalmáról vagyis bennük

arról, amit az élet adott és megrostált. Folytatólag érint olyan, nemcsak logikailag, hanem pszichologiailag és pedagogiailag is nagyfontosságú problémákat, mint egy egy költemény tartalmának az elmondása; egy-egy tárgynak ugyanazon művész kezén átment különböző feldolgozási változata; egy-egy művészi alkotás jellemző illusztrálása, más anyagba való átplántálása és egy-egy művészi alkotással szemben csupán a mű nyomán olyanforma kérdéseknek az eldöntése, hogy mit akart a művész kifejezni s mennyiben érte el a célját. Ezeknél a kérdéseknél is szembeszáll a vele ellentétes irányban járókkal, a nagyon merész okosko[illegible]kal és ezeken a példákon is igazolja, hogy az elmondás, sz illusztrálás soha teljesen hű nem lehet; hogy a személyes területekig elérő bírálat soha biztos alapon nem állhat; hogy ami feleléthez jut is az ilyen eljárás, ahhoz is csak a forma, a kifejezés útján ér el s hogy aki így messzemenő következtetéseket von a művészi tartalomra, a művészi szándékra, az helytelenül eltér a tárgytól és túlnyomóan csak magáról beszél. Így fejti ki, hogy mivel az ilyen bírálatot nem szabad ilyen távoli, ilyen bizonytalan és ilyen szubjektiv területen keresnünk, azért azt csakis a kifejezés — az anyag és a stíl — részleteiben, a részletek összefüggésében, az összefüggések milyenségében találhatjuk meg.

Schultze levezetései során az eszthetikai meg művészeti példák mellett általános közös emberi jelenségeket is vizsgál s ezekkel szemlélteti, hogy minden egyes én tulajdonképpen teljesen elzárt, különálló, kifejezhetetlen és átvihetetlen valami, jóllehet akárhányszor nagyon szeretnénk másoknak a lelkébe pillantani és másokra hatást gyakorolni. Hogy jellemezze ezt az óvatos lélektani világnézetet, Kant metafizikai filozófiáját idézi, annak az alapelveit alkalmazza belső életünkre és elnevezi nézeteit pszichiologiai phänomenalizmusnak.

Gaudig iskolatanácsos ugyanezen füzetben a szászországi nőképzés törvényjavaslatáról értekezik. Előbb külön hangsúlyozza, hogy Szászország a többi német államtól eltérően nem rendelettel igyekszik lebonyolítani ezt az ügyet, továbbá kifejezést ad annak a félelmének, hogy ez az eljárás esetleg több akadályozó, késleltető formát és szabályt szilárdit meg, azután áttér arra a gyönyörű fejtegetésre, mely a modern államférfi ideálját körvonalozza. Nagy körültekintést, szélesalapú, sok ténnyel számoló, helyes itéletet, magasztos vezető eszményeket és mély — nemcsak a meglevő erőket helyesen felhasználó, hanem a lappangó képességeket is felvirágoztató — messzire terjedő befolyást kiván tőle. Ime, a többek között ez is egy részlete egy alapjában véve helyiérdekű elmélkedésnek, de ezek és az ilyen szavak sok tekintetben értékesek minden társa-

dalomra és nagy a pedagogiai fontosságuk is! Az államférfiúi hivatás magasztos felfogása, ennek a felfogásnak a belenevelése az ifjúságba fontos mint ambició és mint megbizó megbecsülés egyaránt. Annál fontosabb ez, mentül inkább olyan a fejlődés, hogy aránylag kevés ember intézheti döntően és szakképezetten az állami közügyeket. Fontos ez a felfogás mindenekelőtt Magyarországon, ahol az egykori hatóságok heves történelmi összeütközései, ahol ugyancsak a történelmileg indokolt gyakori, túlzott, oknélküli és káros politizálás még ma is oly sok jogos és nem jogos elitélő érzelmet ébreszt evvel a hivatással és ennek a hivatalnak a betöltőivel szemben.

Még több a helyi jelleg abban a cikkben, melyet Wolff van Sandau az angolországi nőkérdésről tesz közzé. Ő történelmi visszapillantással leírja az angol nők politikai jogegyenlőségi küzdelmeit; vázolja mai harcaikat, szenvedéseiket és megvilágítja azokat a megalázó büntetéseiket, melyek a férfiak hasonló politikai vétségének a megtorlásával épenséggel nem egyenlők. Megírja, hogy milyen volt az angol törvények alkalmazása régente, akkor, mikor hiven ragaszkodtak a szövegükhöz, mikor a jogok gyakorlásában nem tettek különbséget férfi és nő között. Közli, hogy a nőemancipáció hivei erre a régi tradicióra is támaszkodva, nemcsak kérhetőnek, hanem követelhetőnek tekinthetik mai szavazatjogi vágyaik teljesítését. Ha mindezt olvassuk, keressük a nőmozgalom haladásában az élet művészetét, az élet szépségét, akkor még a lokalis igazságtalan és durva megtorlásban, még az igazságos joghoz és megint csak a joghoz ragaszkodó erő és a már provokálóan sértő elbánás mellett is — különösen mivel nőkről van szó — egyre nem lankadó lelkesedéssel kivánnánk az elnyomottaktól már csak a jóleső és vonzó példaadás kedvéért is kevesebb merev igazságszolgáltató formalizmust, kevesebb kierőszakoló hatalomösszemérést! Szinte kivánnánk itt is a szembeszökőbb meggondolását annak, hogy mit akarnak tulajdonképpen, hogy mihez keresik a jogot eszköznek, hogy mi volna az, ami esetleg méltóan pótolhatná a jogot vagy kevesebb surlódással vezethetne hozzá! Szeretnénk, ha lehetőleg minél több nő tartózkodás hozzájárulásával is egyáltalában alkalom sem nyilnék annak az erőnek még csak a felvillanására sem, ami leginkább ethikai és érzelmi különbségben gyökeredzik és ami abban áll, hogy az a lélek, amit gyengédebbnek és gyengébbnek, finomabbnak és akárhányszor nem alaptalanul nőiesebbnek nevezünk, a durvaságnak már csak láttára, már csak halk hangjára is leverően sokat szenved az ilyen csúf fegyverrel dicsekvőnek a nyugodt felsőbbségétől! Mintha keresve keresnők itt is a női szelídségnek, mérsékletnek még több jelét annak, aminek van-

nak hibái, de van sok erénye is; ami támadás helyett oly jól segítheti és kiegészítheti a férfikaraktert; a mit még sok igazságtalanság támad ugyan, de amit azért még viszont elég előnyös jog és szokás védelmez a kockázatos megadás bénító balsikerének az esetére! Szinte keresve keressük azt a szelídséget és mérsékletet, amelynek minden nyilvános hivatalban, független, önálló állásban oly sok áldása lehet a közrendre a közélet harmoniájára s mely az exponált politikai élet menetéből olyan nagy, hatványozott hatást gyakorolhat minden más női foglalkozásra is mindig mindenütt!

Nagyon említésre érdemes a következőkből Conrad Ottótól: *A nő Wundt ethikájában* és Geiszler Vilmától: *A női változóság;* annak szocialpedagogiai megitélése és pedagogiai kezelése. Az előbbinek az az alapgondolata, hogy a nő más mint a férfi, de egyenrangú vele, hogy a női természetnek, jellemnek és hivatásnak megvannak a maga előnyei és hátrányai, melyek tekintetbe veendők a női hivatalok kialakulásánál is. Az utóbbi egy női tulajdonságot emel ki, annak a tüneteit írja le, azt itéli károsnak és avval veszi fel a küzdelmet.

Befejezésül még csak annyit, hogy megint két cikk is foglalkozik a leányiskolák női vezetésének, a főtanító ilyen alárendelésének a körülményeivel. Mindegyiknek az az alapelve, hogy a nőnevelés a nők dolga férfisegítség mellett és hogy az arravaló nőt igazgatói állásba tenni igenis méltányos. Rámutatnak arra a fontos szerepre, amit ezen a téren a nők régebben nehezebb időkben is vittek és adatokkal bizonyítják azt a fáradhatatlan munkakedvet, amivel újabban is épen ezen a téren olyan sokan, olyan nagy odaadással igyekeznek megfelelni a jelen modern követelményeinek. Örvendetes az ilyen békés, hasznos együttmunkálkodás elvi lehetőségének a hangoztatása a nő megerősödése, munkája jóságának a biztosítása szempontjából is, mert nem szabad elfelejtenünk, hogy a pedagógiában nemcsak a másokért, hanem a mások lelkében való élés is nagyon fontos és hogy a nőknél az egyes dispozióknál és egyes körülményeknél fogva gyakran erősen kifejlett szubjektivizmus ez utóbbinak nem egyszer sajnálatos akadálya. És a férfiakra, még a netalán mellőzött férfiakra sem lehet megalázó az ilyen kölcsönös támogatás, mert a védelemnek tápot adó, sőt azt egyenesen szükségessé tevő nagy ellenmozgalomtól, sőt akár az egész nőügytől eltekintve, kicsit erős bürokratikus vonás a kelleténél nagyobb fontosságot tulajdonítani egy kis fokozati különbségnek épen a tanügyi pályán, mely olyan nagyon független lehet, melyben oly sok tér nyílik a tanításra is jótékonyan visszaható tudományos és művészi közreműködési és társadalmi munkára, melyben egyik megtisztelést olyan nagyon pótolhatja a

másik. Figyelemreméltó is, hogy sorra vesznek, megcáfolnak és megsemmisítenek minden ellenző momentumot s hogy különösen Ziertmann Pál nagyon kikel azok ellen, akik ifjúságnevelő, jövőelőkészítő létükre engednek a nagy tömeg olyan nevetséges meg együgyű előítéletének, mely megveti azt a férfit, aki nőigazgató mellett dolgozik. Csak akkor tanusítanak tartózkodást — noha nem feltétlen elitélést — mikor fiatal nő idős családapával kerül így szembe. Az ellenkező esetre azonban, mikor ugyanis az igazgatónő idősebb és a tanerők fiatalok, fiatal feleségekkel kedvesen gondolnak a családias körű érintkezésre is és megfelelő körülmények között szokatlan melegséget, barátságot várnak az ilyen összejövetelektől. Tehát a nőemancipáció új vivmányában a társas élet bensőségének új gazdagodását remélik!

A befejezésül említett cikkekből, de meg a többiből is nagyon érezhetjük, hogy a nőnevelés biztos és magas fejlődése sok nehézséggel, sok munkával és sok fáradsággal jár, de viszont nagyon hozzájárulhat a lelkek betöltéséhez, a megelégedéshez, az emelkedett érzésekhez! Sőt sok, mindig több és több tért hódíthat meg minden körben és minden irányban az egyéni érvényesülésnek meg az önfenntartásnak is — és hogy ezt megtehesse, ahhoz nagyon hozzájárulhat a pedagógia!

Budapest. *Schmidt Mária.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Apponyi Albert gróf távozása. Alig néhány évvel ezelőtt nagy reményekkel eltelve üdvözöltük e helyről gróf Apponyi Albertet, a vallás- és közoktatásügyi kormány átvétele alkalmából. Az ő nagyszabású egyénisége, magas míveltsége, a magyar kultura iránt mindenkor tanusított lángoló szeretete arra hivatta őt, hogy a közoktatásügy mezejét felvirágoztassa. S valóban nevéhez nagy és maradandó alkotások dicsősége fűződik. Az elemi népoktatás ingyenessé tétele, a tanítói fizetések kiegészítése, a magyar nyelvi oktatás általánosan kötelezővé tétele örök érdemei maradnak. S ha a közoktatásügy egész területét az idő rövidsége s a zavaró politikai viszonyok miatt nem is tekinthette még át minden részletében, alkotás- és javításvágyának emlékeivel sok fontos rendeletben találkozunk. Minket, a nőnevelés munkásait különösen hálára kötelezett annak kimondásával, hogy a tanítás terén férfi és női munkás egyenlő elbánás, egyenlő jutalmazásban részesüljön. Ezt az elvet tanítónőképző-intézeteinknél és a többi leányiskoláknál is mindenütt, a gyakorlatban is, keresztül vitte, s ezáltal a magyar tanítónők helyzetét a külföldiekkel szemben jelentékenyen megjavította. Tőle vártuk a nevelőnők sorsának nyugdíjjal biztosítását is. Ezzel a kérésünkkel, reménységünkkel ma még nem is tudjuk, kihez fogunk fordulhatni. A miniszteri szék Apponyi Albert gróf távozásával, fájdalom, árván maradt. Az a kitünő férfiú, ki ezidőszerint a miniszteri teendők ellátását ideiglenesen magára vállalta, már ideiglenes jellegénél fogva sem gondolhat szervező, alkotó munkára, de nem gondolhat arra politikai gondjainál sem. Ez teszi érthetővé, hogy a legújabban a miniszterelnök szájából elhangzott kormányprogramm a közoktatásügyre vonatkozó reformtervezeteket fel sem említette. Bizony, ez a szomorú jelenség is nagyon igazolja azt a tényt, hogy hazánkban a kulturális érdekek mennyire alá vannak rendelve a politika érdekeinek. Hogy a politikai zivatarokat és kormányválságokat közoktatásügyünk nagyobb mértékben meg nem sínyli, azt annak a különös szerencsének köszönheti, hogy az osztályok vezetőiben, különösen pedig Molnár Viktor államtitkár személyében az állandó, határozott irányú, nyugodt fejlődés biztosítékát bírja. Molnár Viktor hosszú szolgálati ideje alatt alaposan megismerte a fejlesztésre, reformálásra szoruló közoktatási intézményeket s magas nézőpontra emelkedvén, jól látja az új alkotás szükségleteit, a haladás és tökéletesedés útjait. Nagy tudásával, kitünő munkabírásával és a magyar kultura rajongó szeretetével bizonyára az új miniszter mellett

is meg fogja tenni közoktatásügyünknek azokat a szolgálatokat, melyeket a nemzet tőle jövőben is remél, s melyekért őt eddig is igaz hála illeti meg.

*

Miss C. Corbett és Helga Gill, a «Feministák Egyesületé»-nek angol, illetve norvég vendégei, kik a nők szavazatjogának óhajtanak hazánkban híveket szerezni, fővárosszerte nagy szimpátiával találkoztak. Nyilvános előadásaik alkalmával — amikor csak miss Cecile Corbett beszél — zsúfolásig telt termek tanusítják ezt a szimpátiát, de tanusítják azok a szíves meghivások is, melyekben a kedves doktor kisasszonyoknak (mind a kettő egyetemi tanulmányokat végzett) részük van. Eddig többek közt Hampel Józsefék, Percelné Kozma Flóra, Serényi grófék, Szirmai Oszkárné és Zipernowszky Károlyné látták őket vendégekül. Természetesen mindenütt nagy érdeklődő társaságot hívtak meg tiszteletükre. Corbett kisasszony, az angol, mindenütt beszél és beszédét mindenütt szívesen meg is hallgatják. Nem csoda. Kedves, szép, fiatal és okosan beszél. Megismerteti a női szavazatjogért folyó angol törekvéseket, melyek már-már sikerrel kecsegtetnek. Az angol sufragettek heves, erőszakos küzdelmeiről s hősi martiriumáról a legnagyobb tisztelettel beszél, de bevallja, hogy a figyelem ilyen kierőszakolására ma már nincsen szükség; a lelkes nyugodt és céltudatos, de kitartó és bízó munkaideje következett el s ő a nyugodtan és lelkesen dolgozók táborához csatlakozott, mely táborban a nők és férfiak együtt küzdenek a kitűzött célért. (Vőlegénye is híve a nők szavazatjogának.) Ez természetes is a miss Nertinghale Floranceok hazájában, hol olyan tudósok, mint Stuart Mill, mondták ki először és határozottan, hogy államoknak végre tudomásul kell venniök, hogy a világon nemcsak férfiak, de nők is vannak. Angliában sok nő tartozik szakszervezetekbe, ezeknek egyesületei teljesen egyetértenek egymással abban, hogy a nőket *megilleti* a szavazatjog. A nőknek ebben a kérdésben való egyöntetű fellépése Angliában és azonkívül is, megdöntötte azt a nézetet, hogy a nők nem képesek valamely célért közösen, egyetértésben küzdeni. A nőket — szerinte is — nem a nyilvános szereplés vágya, a jogok reménye ösztökéli a küzdelemben, hanem az a körülmény, hogy a férfiak által alkotott törvényekben olyan anomália van, melyet csak a nők tudnának onnan kiküszöbölni. Ehhez a nők szíve, átérzése kell. Nem elég — mondja tovább — ha a nyomort úgy igyekszünk csillapítani, hogy azt apr adományokkal enyhítjük. A szegényeknek — a munkásnőknek — fegyvert kell a kezükbe adni, hogy maguk segíthessenek — s ezúttal gyökeresen — a saját bajukon. Nem kevésbé okosan és szépen beszél Helga Gill, ki ezúttal csak kisérője a propaganda céljából utazó miss Corbettnek; de nem kevésbé tanult és épen olyan jó szónoknak bizonyult, mint amaz, noha anyanyelvét, a norvéget, körünkben nem használhatván, ő is angol nyelven beszél, melyben anyanyelvi készsége van. Csak akkor tart beszédet, ha Corbett kisasszony után a jelenlevők őt is hallani kivánják, s a beszédre felkérik. Arca ilyenkor átszellemül, sugárzik. Örömmel jelenti, hogy ő már választópolgár, hazájában, Norvégiában, hol a nők 1832 óta küzdöttek a szavazat-

jogért, 1901 óta élvezik a községi és 1907 óta a parlamenti választójogot. És a családot ezért semmi veszedelem nem fenyegeti. Előkészítette és elősegítette a szavazatjog kivívását a koedukátio, miért is ott férfinak és nőnek teljesen egyenlő műveltsége van s már az iskolában megtanulják egymást megbecsülni. A nők a parlament elé eddig a következő javaslatokat terjesztették: Konkrét terv az alkohol visszaszorítására. (Sikerült.) — A nők a férfiakéval egyenlő fizetést kapjanak. — A lelencházakat, árvaházakat, menhelyeket fele részben nők vezessék. — A nők vegyenek részt a biráskodásban, az esküdtszékben. (Nők ügyében, Haverda M.) — A női őrülteket nők ápolják. — A gyengeelméjű gyermekeket külön kell tanítani, elsősorban valami mesterségre stb. Tulajdonképen a Helga Gill beszéde a meggyőzőbb, hatásosabb, mert ő már kész eredményekre hivatkozhatik. Mindkettőnél személyiségük varázsa esik döntő súllyal a mérlegbe, s ha sikerült híveket szerezni a nők szavazatjogának hazánkban — még a férfiak közt is — azt okos, logikus, lelkes beszédeik mellett bizonyára finom és szerény nőiességüknek is nagy mértékben köszönhetik. Mi, magyar asszonyok pedig köszönhetjük nekik, hogy a magyar társadalom figyelmét e kérdésre huzamosabb időn át lekötötték s az iránt szélesebb körökben igaz rokonszenvet keltettek.

*

Szobrot Damjanich Jánosnénak. Tisztelt Szerkesztőnő! Amily nagy lelki gyönyörűséggel olvastam Damjanich Jánosnéról írott szép emlékbeszédét ép oly nagyon fájlalom, hogy a szobor felállítására vonatkozó indítványom nem talált visszhangra. Valahogyan talán megbékülnék azzal a gondolattal, hogy ne emeljenek neki szobrot, ha annak árát csakugyan az árvák javára adnák; de higyje el nekem, hogy az nem így lesz. A szobrot nem állítják fel és az árvák sem részesülnek annak árából.

Engedje meg azért kérem, hogy indítványomat a szobor felállítását illetőleg a «Nemzeti Nőnevelés»-ben megismételjem és megvédelmezzem. Igaz, hogy Damjanichné jóságos szelleme nem óhajtja, hogy számára szobrot emeljenek; de hiszen, ugyebár az Isten-anya szelleme sem óhajtja, s lássa, ezer meg ezer Mária-szobor hirdeti a világon az ő dicsőségét.

Damjanich János, a nagyok között is nagy ember, a hősök-hőse a gyalázat fáján halt meg a szabadságért, amelyért annyi csatában hősiesen harcolt. Az ő drága hitvesének is átjárta szívét a fájdalom hét tőre, s vérzett a szíve éveken át. Igaz, hogy a szent anya a Megváltót adta a világnak, de Damjanichné ezer meg ezer árvának adott kenyeret, s anyjuk helyett szerette őket és dolgozott érte.

Az Isten-anya szobra a vallásos érzületet tartja ébren, Damjanichné szobra a hazaszeretet érzését s a kegyeletet keltené fel a szívekben, a melyekből sok új nemes érzelem és jótett fakadna. A hazaszeretet fejlesztése és ébrentartása valósággal életkérdés szegény hazánkra, melynek igazán nagy baja, hogy asszonyai nem érzik eléggé és gyermekeikbe bele nem nevelik azt a magasztos szent érzelmet. Damjanichné szobra — melyet fényképben reprodukálni s az ő szomorú életrajzával együtt minden magyar asszony birtokába jut-

tatni kellene — buzdítana mindenkit a messze jövőben, igaz honleányi érzelmekre és nemes áldozatkészségre.

Ne vegye rossz néven kedves szerkesztőnőm, hogy ily nyíltan írok, de hitem szerint nem utolsó dolog a magyar művészet pártolása sem, s ha ily nemes alak megdicsőítéséről van szó, nagyon fontos az is, hogy az ő nemes egyéniségének eszméje kiváló művészeket megihletne, és örökszép szobor alkotására képesítene. Azt sem lehet ellenvetni, hogy a szobor árából letöröljük az árvák könyeit. Lám, ha valaki, úgy bizonyára Damjanichné törekedett erre; de azért — mint épen a «Nemzeti Nőnevelés»-ben olvasom, mégis elvitte minden évben az ő kilenc koszoruját arra a titkos sírhalomra, amelyen, mint oltáron, fájó lelke kegyelettel áldozott.

Ha tehetném — higyje el kedves szerkesztőnőm — magam emeltetnék neki szobrot, mert talizmán lehetne e szobor a megpróbáltatásokban, melyek szegény hazánkra jövőben még zúdulhatnak.

Azért én ismételve kérem a szoborra való gyűjtés megindítását s kitünő tisztelettel vagyok igaz tisztelője.

Budapest, 1910. február 1-én. *Sándor Edéné.*

Midőn a fentebbi levelet egész terjedelmében közöljük, egyben megindítjuk a gyüjtést olyan formán, hogy a *Damjanichné szobrára* beérkezett összegeket folyóiratunkban nyugtázzuk, s takarékpénztárba helyezve, *egy év mulva, ha az önkéntes adományok egy szép szobor költségeire elegendők nem volnának, a befolyt összeget a «Damjanich-árvaháznak» juttatjuk.* Az adományokat a szerkesztő címére · *Vámház-körút* 12. szám alá kérjük.

*

A máramarosi háziipar kiállítása a Művészet és Művelődés Royal-szállóbeli helyiségében méltó arra, hogy a főváros közönsége ne csak tömegesen megtekintse, de jelentékeny vásárlásaival a kiállítás sikerét biztosítsa. Van itt a 2 koronás, csinos kis kézitasaktól kezdve 100—200 koronás gyönyörű szőnyegig minden árban és nagyságban, s különböző kivitelben szőtt és hímzett temérdek háziipari készítmény. Jól és olcsón vásárolhat itt mindenki hímzett blúzokat, kötényeket, kisebb-nagyobb szőnyegeket, terítőket, függönyöket stb. A tárgyak anyaga kitünő gyapjú· vagy cérnafonál, színöket örök időkig megtartják, elpusztíthatatlanok. A kiállítás húsvétig marad nyitva s így a piros tojás fejében szánt ajándékainkat legcélszerűbben ott vásárolhatjuk be, nagy jót gyakorolván ez által a Máramaros-megye és vidékén lakó szegény rutén és magyar lakosságnak, kik csak háziipari munkájukból tengetik életüket, s a mostoha földrajzi viszonyok miatt kenyeret csak ipari munkájuk árán szerezhetnek. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe e kiállítás megtekintését, ahol a hasznos befektetést a nemes jócselekedettel kapcsolhatják össze.

*

Az állami Nőipariskolák felügyelőbizottságába 1910—1912. év tartamára a kereskedelemügyi m. kir. miniszter 96616—1909. szám alatt újból a következőket nevezte ki: Emmerling Vilmost (elnök),

Thék Endrét (alelnök), Eöry-Farkas Kálmánnét, dr. Gaál Jenőnét, Hampel Józsefnét, dr. Herich Károlynét, Sebestyénné Stetina Ilonát, dr. Schnierer Aladárnét, gróf Teleki Sándornét Földváry Imrét, Girardi Józsefet, Kunz Ferencet, Mössmer Józsefet és dr. Peregriny Jánost. Egyben meleghangú leiratot intézett a miniszter a tagokhoz s megköszönve a multban kifejtett közhasznú tevékenységüket, kéri őket, hogy az iskola érdekében jövőre is teljes odaadással közreműködni szíveskedjenek.

*

Az Országos Pædagogiai Könyvtár és a vele kapcsolatos olvasóterem, továbbá az Országos Tanszermúzeum (VIII., Szentkirályi-u. 47, Tanítók Háza), ünnepnapok kivételével nyitva van s díjtalanul használható, illetőleg megtekinthető: minden vasárnap és csütörtökön d. e. 9—12-ig és péntek kivételével minden délután 3—7 óráig. Az olvasóteremben közel 200 hazai és külföldi tanügyi (pædagogiai) lap áll az érdeklődők rendelkezésére. A Tanszermúzeum csak nappal tekinthető meg; mert este világítás nincs.

*

A szerk. üzenetei. *P. J. úrnőnek Pancsova.* — A kérdéses ügyben semmi újabbat sem sikerült megtudnom. *Munkamesternői* oklevél csak elemi iskolákra képesít és állásért folyamodni csak pályázat esetén lehet. — Többeknek: Természetesen szívesen válaszolunk szakunkba vágó kérdésekre s örülünk, ha olvasóinknak ezáltal is szolgálatot tehetünk. Elhelyezésekkel azonban nem foglalkozunk. E részben tessék a M. D. E.-hez fordulni: Orczy-út 6. — A M. D. E. alapító tagsági díja 100 korona, melyet öt egyenlő részletben is lehet befizetni. Legutóbb belépett az alapító tagok közé: 100 koronával *Ratkó Margit* polg. iskolai tanítónő Kaposvárról, dr. *Szmik Gyuláné* sz. *Hoffer Klára emlékére* pedig 100 korona alapítótagsági díjat a férje küldött be.

IRODALOM.

Harsányi Kálmán: PÁTER BENEDEK, Budapest, 1910. Benkő Gyula könyvkereskedése.

Öt apró jelenetet tartalmaz e kötet, mely címét a sorozat első tagjától kapta. Szerzőjük apró drámáknak nevezi. Ezen elnevezésre nemcsak a dialogikus forma miatt tarthatnak számot, hanem a bennük végbemenő pszichologiai folyamat révén is. Mindegyiknek van drámai magva, megoldásuk tragikus. A hős pusztulása többnyire nem külső, hanem morális. Önmagukkal kerülnek ellenmondásba, önmaguk ellenében esnek el. A milieu csak kiélesíti az ellentétet, mely az egyénben megvan. Az első és utolsó tagja ezen érdekes drámasorozatnak Magyarországon, Mátyás korában játszódik le. *Páter Benedek*, jámbor dominikánus barát, könyvíró művész, nyolcvanadik születésnapját éri meg. Tanítványai kedvenc virágával, gyöngyvirágbokrétákkal, kedveskednek neki. Ő pedig előveszi legutolsó művét és hatalmas betűkkel ráírja ezt a szót: *FINIS*. Vége, eleget dolgozott. Ecseteit szétosztja megszomorodott tanítványai közt; azt, mellyel utoljára dolgozott, Jézusnak ajánlja. Ezentúl már csak a napfényben akar gyönyörködni és melegedni. De nem hagyják ennyiben. Jön a nagy olasz művész, Attavente, a híres könyvíró, hogy a király nevében születésnapot köszöntsön. Vele van a híres Chierico ötvösmester is és a ravasz Blaudius, ki szintén könyvmásoló. Egyéb meglepetést is hoz: Dante Alghieri új könyvét küldi neki a király lemásolás végett. Nagy kitüntetés, de már későn jön. Páter Benedek nemcsak megöregedett, hanem el is keseredett. Húsz évig dolgozott hűségesen a királynak, de mindig csak rátukmált tárgyat, sohasem szabad választása szerint. A költőkért rajongott és mindig prózaírókat kellett másolnia. Vergiliusért fáj leginkább a szíve. Olvasásakor lelke megtellett szebbnélszebb képekkel és ez mind benne maradt. Az «igazságos» király megfosztotta őt a legnagyobb lelki gyönyörűségtől, az önálló műalkotás lehetőségétől. Most már nem akar tudni a költőkről, Dante sem kell neki. Végre Attavente rábeszélésére megigéri, hogy legalább elolvassa. Az urak eltávoznak, ő magára maradva olvasáshoz fog. Olvas egész nap, bele az éjszakába, virradatig. Reggel kiégett mécsesek közt könyvénél találja a jámbor Fráter Boldizsár. Páter Benedek felriadva, az imazsámolyhoz támolyog és térdreborúlva a Megváltó előtt, csak két évi életért könyörög, hogy megfesthesse azokat a képeket, melyekkel a Divina Comœdia termékenyítette meg fantáziáját. A király megjelenik az ajtóban és meghatva hallgatja az imát. De lesz-e még ereje az önmegtagadásban kifáradt, megöregedett művészléleknek, hogy valóra válthassa álmait. Tán késő? Ezen egy szó fejezi ki Páter Benedek tragikumát. — *Az Atyamester* más méretű, mint ember és

mint művész egyaránt. Könnyelmű, rest, iszákos, goromba, megbízhatatlan, művészete is sűlyed, kontármunkát végez. Pártfogója és munkaadója, a váci püspök, is elveszti vele a türelmét és ki akar rajta adni. Pedig ebben a goromba, züllött korhelyben is van nemes mag. Az «Atyamester» elnevezés most már csak gúnyból csügg rajta, de hajdan Firenzében komolyan nevezték el így. Tanítója, a nagy Diamante mester és tanulótársa, a «kis Botticelli gyerek,» nagy jövőt jósoltak neki. Micsoda szép korcsmai jeleneteket festett ő hajdan Firenzében! De itthon ez a sok fránya angyal, meg szent vette el a kedvét a művészettől; szidja is érte ékes szavakkal a «pispek»-et, ahogy háta mögött nevezi, ki mindig ilyenféle megrendelésekkel zaklatja. A püspök végre is megunja a dolgot és felmondja a barátságot. A nagy keresztfolyosó szentképeinek terveit Filippinora bízzák; ő pedig kéthavi bérével elmehet. A püspök bátyja, Báthori István országbíró megsajnálja és örökös kenyeret kínál neki magánál. De ez nem kell a vén bohéme-nek. Nem neki való az egy helyben ülés; koronként azonban szivesen betér majd egy kis időre a vendégszerető várba. Zsebrevágja az országbírótól fájdalomdíj fejében kapott aranyakat, az ajándék átalagos üveget pedig becseréli a zsidónál egy hordó «karcos»-ért. Éppen készül Filippinonak írni, hogy nagy művész létére ne venné el hajdani jó pajtásának kenyerét, mikor ez váratlanúl betoppan hozzá és legott megigéri, hogy lemond az elvállalt munkáról. Úgy is inkább csak a kiváncsiság hozta őt ebbe az idegen országba; kap ő otthon is elég megrendelést. Az «Atyamester» örömét ezen szerencsés fordulat felett csak az rontja meg, hogy a zsidó megcsalta: rossz bort adott neki cserébe. Itt is késő már minden. Még a régi kis korcsmai képek emléke is csak pillanatra csinál belőle embert; de megfesteni már nem tudná. — A sorozat három középső tagjának idegen milieuje van. *Mariaba királya* fiatal keleti uralkodó, ki sok ezeréves hagyomány átkos bilincsét akarja magáról és népéről lerázni, de a merev lehetetlenségbe ütközve megtörik. Az egyetlen ember, kit szeret és ki őt is szereti, öreg nevelője, miatta hal meg és ebbe beleőrül. — *Az esquilinusi temető* az önámító ál-emberszeretet keserű, megrázó paródiája; kár, hogy a milieu nem illik a finoman megrajzolt lelki folyamathoz. Az antik Róma emberei nem színleltek humánus érzelmeket. Ha már pózoltak, inkább az ellenkező irányban pózoltak. Cicero, a nagy szónok annyira jó volt rabszolgáihoz, hogy azok a kiküldött bérgyilkosok ellen saját testükkel akarták megvédeni. És mégis, mikor legkedvesebb rabszolgája és barátja Tiro súlyosan megbetegedett, Cicero mentegeti magát, hogy jobban aggódik, semmint illik egy rabszolga betegségén. — *Ahasverus* a nagy Krisztus-tragédia egy emberien megható mozzanatát domborítja ki. — Az «apró drámák» első sorozatnak vannak bejelentve. Ez biztatás a jövőre nézve, hogy az elsőt több is követi. S ez a kötet reményt nyújt arra, hogy a többi is igazi nyeresége lesz irodalmunknak.

Láng Margit.

*

Horváth János: ADY S A LEGÚJABB MAGYAR LYRA. Budapest, 1910. Benkő Gyula kiadása, 70 l. Ára?

Ady neve a címlapon mindenesetre elég arra, hogy érdeket keltsen. Ady nekünk most, ha nem is a legjobb, de mindenesetre a leg-

ÁLLAMI ELEMI NÉPISKOLA

többet emlegetett poétánk; könyvét ott látjuk a szalonasztalokon s verseit énekelik a hangversenyeken; bizony, ha nem szeretjük is valami nagyon, foglalkoznunk kell vele, mert belebotlunk a magasztalásába úton-útfélen. Mikor Horváth János csinos kis füzetét kezembe vettem, megvallom, csak Ady érdekelt; Ady poézisét ugyan soha sem tudtam élvezni; a költeményeiben itt-ott felcsillanó szépségek nem vonzottak annyira, hogy meg tudtam volna neki bocsátani azt a — enyhén szólva — sok ízléstelenséget, melyet egy-egy kötetében felhalmoz: de kíváncsi voltam arra, milyen hatást tesz Ady másokra, milyen hatást tesz a modern, a fiatal emberekre. Ezért kezdtem olvasni a Horváth János könyvét. És minél többet olvastam az Adyról szóló tanulmányt, annál jobban megszerettem — Horváth Jánost. Hiszen ez egy elfogulatlan és őszinte író a javából! Magas színvonalon, sok tudásra vallóan és világos logikával boncolgatja «Ady»-t és oly megfontolással és oly tárgyilagossággal, amilyent a mi kritikusainknál ritkán találhatunk. Magam is úgy hittem eddig, hogy Adyt és az általa képviselt költői(?) irányt csak elitélni lehet, Horváth Jánostól megtanultam — ha nem is méltányolni, — de felismerni «a jót, mely sajátja.» Horváth kimutatja az irodalmi fejlődés sorában Adynak és követőinek helyét, rámutat az új lyra külföldi — francia — származására és lelki alapjaira. Kétségtelenül dekadens ez a költészet Horváth szerint is, de ő finom pszichologiai elemzéssel felfejti, hogy az új lyra természet szerint az ösztönök költészete levén, kifejezéseinek is homályosaknak kell lenniök, mert nem a gondolatra, hanem csak a tudattalan érzésre támaszkodik, innét van a képes, szimbolikus, rapszodikus megnyilatkozás. De ha Horváth könyvének olvasása után jobban értjük is Adyt, ha elvitathatatlan eredetiségét méltányolva többet megbocsátunk is neki, egyet nem bocsáthatunk meg, hogy a *fiatal olvasó* ízlését megrontja, ízlését félrevezeti. (Az itéletében ki nem forrott olvasónak ne is adjuk Ady verseit soha a kezébe.) Egyet azonban meg kell köszönni Adynak, hogy alkalmat adott egy olyan kitünő műbírálónak a megszólalásra, mint a milyennek e kis füzetből Horváth Jánost megismertük, kinek nevével bizonyára sokszor fogunk még becses irodalmi művekkel kapcsolatban találkozni.

*

Ember Sándor: AZ ERKÖLCSNEVELÉS PROBLÉMÁJA. Budapest, 1909. Lampel R. (Wodiáner F. és Fiai) bizománya. 174. oldal. Ára ?

Az erkölcsi nevelés kérdéséről napjainkban sok szó esik, talán több mint valaha. A londoni kongresszus, melyen e kérdésben minden nemzetek legjava jelent meg, s adott kifejezést nemzete felfogásának és törekvéseinek, itthon is sokakat megihletett, s ha valami feltünően új elméleti tételeket és jobb eredménnyel kecsegtető gyakorlati eljárást nem állapítottak is meg: legalább megmozgatták minden pedagogus elméjét, s a nevelési eljárás gondosságának és tudatosságának szükségességét kétségtelen világításba helyezték. Egy ilyen *ihletett* író könyve került a kezünkbe: *Ember Sándoré*, ki «a szellemi termelés műhelyébe az első lépést teszi» e művével, ki azonban épen ihletettségénél és tárgyszereteténél fogva teljesen méltó érdeklődésünkre. Könyvének címe nem fedi teljesen a mű tartalmát, helyesebben ír-

hatta volna a szerző műve címéül «az erkölcsi nevelés problémái.» Mert valójában nem az erkölcs-nevelés *problémáját* világítja meg a maga egészében, hanem egy csomó nagyon érdekes és nagyon fontos nevelési kérdést taglal eredeti felfogásával és világos beállítással úgy, hogy okulást meríthet belőle minden neveléssel foglalkozó. Okulást meríthetnek belőle főképen a szülők, kik a taglalt kérdések fontosságát kellőképen meg nem fontolva, nevelési eljárásukban azokra ügyet sem vetnek, vagy legalább nem értékelik azokat elegendő mértékben. A szerző az előszóban igéri s ez igéretét be is váltja, hogy nem jelszavak fogják irányítani elmélete összefoglalásában, hanem maga az «eleven élet szükséglete.» Bevezető fejezetében az iskola tevékenységének nehézségeire mutat rá és azt emeli ki, hogy «nem olyan a társadalom, amilyen az iskola, de olyan az iskola, amilyen a társadalom.» Szerinte a tőke és munka harcának a következménye, hogy a nevelés ügyében való egységes fellépés szükségességét belátták és megtartották a londoni kongresszust; mert a tőke és munka harca vezette rá az embereket arra, hogy a gazdasági ellentéteken kívül olyan emberi sajátságok is zavarólag hatnak a társadalmi életre, melyeket a gazdasági ellentétek kiegyenlítése nem szüntet meg. A II. fejezetben az író a mai iskolai nevelés kissé sötéten rajzolt kritikáját adja s arra mutat rá, hogy az *Utasítás* az uralkodó zürzavart és eredménytelenséget meg nem szüntetheti, mert «tájékozatlan a kérdés megitélésében» s teljesen «szabadjára hagyja a tanítót, hogy tegye azt, a mit jónak lát.» Ép ily sötéten itéli meg a szerző azt, hogy a tanító mit tarthat jónak és mit tehet a nevelés tekintetében. A szerző a tanítókban annyi defektust lát, amelyek miatt sem példájukkal, sem cselekvésükkel nevelni sem tudhatnak. Sikert csak akkor lehetne remélni, ha az iskola «határozott célkitűzés és megfelelő irányítás» mellett nevelhetne. Ezt a célkitűzést és irányítást azonban szerző sem adja meg, de rámutat egy csomó erkölcsi fogyatkozásra, melyet nemzeti társadalmunk feltüntet, s melyet a nevelés feladata a gyermeki lélekből kiküszöbölni. Ezek a fejezetek azok, amelyek miatt az Ember Sándor könyvecskéjét nemcsak el lehet, de el is kell olvasni azoknak, akik a nevelés gyakorlásával foglalkoznak. A javak szándékos rongálása és pusztítása, A tolvajlás, A rend, A tisztaság, Egészség, betegség, Az utca, Az adott szó szentsége, Jótékonyság, Részvét, Káromkodás, átkozódás, Gúnyolódás, Évelődés, Hangoskodás, Eldicsekvés, A virtus, Türelem, Önfegyelmezés, Szolidaritás, Kötelességteljesítés és Szabadságra nevelés című fejezetekben mutatja meg, hogy mennyire semmibe veszik az emberek, sőt a tanítók is az ilyen hibákat, s mennyire rontják meg ezek a hibák, épen mert semmibe sem veszik azokat, a társadalmi erkölcsöket. Egy rövid szakaszban összegezi az iskola tennivalóit e hibákkal szemben; de becsessé a könyvet nem az itt adott jótanácsok teszik, hanem a *hibák* eleven taglalása és azok komony és nyilt feltüntetése. A hibáknak olyanokul való felismerése már fél javulás; ezért hisszük, hogy a nevelői tudat és lelkiismeret felébresztése által e könyvnek sokkal több hatása lesz, mint sok kötetnyi tudományos elméletnek. Ezért kivánunk Ember Sándor könyvének nagy elterjedést.

LAMPEL R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) r. t. könyvkiadóvállalatánál Budapesten megjelentek:

NÉPTANÍTÓK (NÉPNEVELŐK) KÖNYVTÁRA

Szerkeszti: PERES SÁNDOR.

Évenként négy szám jelenik meg. Minden füzet külön is kapható.

Eddig megjelentek:

1. Komáromy Lajos. Fáy András mint pædagogus.
2. Schön József. A szocializmus ismertetése.
3. Somogyi Géza. Nagy-Britannia közoktatásügye.
4. Körösi Henrik. Pædagogiai Kalauz a népnevelés céljaira.
5. Pacséri Károly dr. Quintilianus és Plutarchos. Neveléstörténelmi tanulmány.
6. Peres Sándor. A beszéd- és értelemgyakorlatokról. Vezérkönyv gyanánt. 4. javított kiadás.
7—9. Pethes János. Gyermekpsychologia.
10. Mosdóssy Imre. Félszegségek a nevelésben.
11. Ribot—Dáni. Az emlékezet betegségei.
12. Geőcze Sarolta. Az akarat nevelése.
13—14. Krausz Sándor. Herbart—Rein didaktikája.
15—16. Ember János. Apró emberek tudománya.
17. Scossa Dezső. Tanulmányutam.
18. Gönczi Ferenc. A gazdasági ismétlő iskolák.
19. Péterffy Sándor. Francke Ágost.
20—21. Stepanko Albert. Vezérkönyv a testgyakorlathoz.
22—23. Dreisziger Ferenc. A népiskolai történettanítás módszeréről.
24. Mosdóssy Imre. Eszmény a népiskolában.
25. Somogyi Béla. A francia népoktatás jelene.
26. Dőri S. Zsigmond. Tanulmányok a pædagogiai lélektan köréből.
27. Kiss Áron dr. Losontzi István életrajza.
28. Köveskuti Jenő. Az énektanítás módszere.
29—31. Iványi Ede dr. Comenius Amos János élete, pædagogiai s egyéb irodalmi munkássága.
32. Köveskuti Jenő. Az énektanítás vezérkönyve.
33. Kemény Ferenc. A nemi probléma. (Sexuális pædagogia.) Gyakorlati tanácsok az erkölcsi nevelésre és a korai érzékiség leküzdésére.
34. Petri Mór dr. Az ifjusági egyesületek a népmivelés terén.
35—36. Böngérfi János. Népiskolai magyar nyelvtanaink története.

Egy-egy szám ára 1 korona. Kaphatók minden könyvkereskedésben.

NÉPTANÍTÓK (NÉPNEVELŐK) KÖNYVTÁRA

A BUDAPESTI (HIVATALOS) TANITÓTESTÜLET TULAJDONA.

Szerkeszti: dr. WESZELY ÖDÖN.

X. évfolyam:

1. James. *Lélektani előadások.* 1 kor.
2. Gaal Mózes. *Szociális levelek.* 1 kor.
3—4. Sacher Eleonóra. *A női kézimunka tanításának módszere.* Vezérkönyv kézimunka-tanitónők számára. Az új népiskolai-, s különösen az uj polgári iskolai tanterv tekintetbe vételével. 33 szövegképpel, 5 szabás rajzzal és 11 képmelléklettel. 2 kor.

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

KÖLTŐK ÉS ÍRÓK.

ÉLETRAJZOK A KÖLTÉSZET ÉS IRODALOM KÖRÉBŐL

Kiadja a Kisfaludy-Társaság

Ára kötetenként díszes kartonkötésben 2·50 K

Most jelent meg:

MIKSZÁTH KÁLMÁN

Irta: **Várdai Béla.**

Az egyedüli részletes és adataiban pontos és hiteles életrajza a jubiláló nagynevü irónak.

Eddig megjelentek:

Arany János	*Szinnyei Ferencztől.*	Homeros	*Csengeri Jánostól.*
Csokonai	*Ferenczi Zoltántól.*	Kazinczy Ferencz	*Váczy Jánostól.*
Dante	*Radó Antaltól.*	Petrarca	*Katona Lajostól.*